

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Využití slovesných vazeb a významů v různých funkčních stylech

Use of Valency Frames and Meanings of Verbs in Various Functional Styles

Magisterská diplomová práce

Jana Hradilová

Ediční a nakladatelská praxe

Vedoucí práce: Mgr. Jindřiška Svobodová, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením Mgr. Jindřišky Svobodové, Ph.D., a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 27. 4. 2021

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Jindřišce Svobodové, Ph.D., za její velmi cenné rady, vstřícnost a nesmírnou trpělivost, se kterou mou práci vedla. Poděkování patří také PhDr. Petru Pořízkovi, Ph.D., za konzultaci ohledně vyhledávání v jazykovém korpusu. A v neposlední řadě moc děkuji své rodině a příteli za to, že jsou mi velkou oporou.

Obsah

Úvod.....	7
1 Valence.....	9
1.1 Valenční teorie.....	10
1.1.1 Valenční teorie v českém prostředí.....	12
1.2 Analyzovaná slovesa	15
1.2.1 Predikáty vlastnění informace.....	16
1.2.2 Predikáty získávání informace	17
2 Metodologie výzkumu.....	18
2.1 Valenční slovník Slovesa pro praxi.....	18
2.2 Jazykový korpus SYN2020	20
2.2.1 Makrotypy.....	20
2.2.2 Využití dotazy	21
2.2.3 SYN2015	22
2.3 Funkční styly	22
2.3.1 Styl umělecké literatury	23
2.3.2 Odborný funkční styl	24
2.3.3 Publicistický funkční styl	24
2.4 Cíle práce	25
3 Kvantitativní výzkum	27
3.1 „Tužit“.....	27
3.1.1 Beletrie.....	28
3.1.2 Oborová literatura	29
3.1.3 Publicistika	29
3.1.4 SYN2015	30
3.1.5 Dílčí závěr.....	31

3.2 „Pomyslet si“	33
3.2.1 Beletrie	33
3.2.2 Oborová literatura	33
3.2.3 Publicistika	34
3.2.4 SYN2015	34
3.2.5 Dílčí závěr.....	35
3.3 „Představit si“	36
3.3.1 Beletrie	37
3.3.2 Oborová literatura	38
3.3.3 Publicistika	38
3.3.4 SYN2015	39
3.3.5 Dílčí závěr.....	39
3.4 „Soudit“	41
3.4.1 Beletrie	42
3.4.2 Oborová literatura	43
3.4.3 Publicistika	44
3.4.4 SYN2015	45
3.4.5 Dílčí závěr.....	47
3.5 „Pozorovat“	49
3.5.1 Beletrie	50
3.5.2 Oborová literatura	50
3.5.3 Publicistika	51
3.5.4 SYN2015	52
3.5.5 Dílčí závěr.....	53
3.6 „Vzpomenout si“	55
3.6.1 Beletrie	56
3.6.2 Oborová literatura	57

3.6.3 Publicistika	58
3.6.4 SYN2015	58
3.6.5 Dílčí závěr.....	59
4 Závěr	62
Anotace	65
Resumé	66
Seznam použité literatury a internetových zdrojů.....	67
Seznam tabulek	71

Úvod

Výzkumů využívajících statistické metody ve spojení s lingvistikou je stále poměrně málo, především však v odborné literatuře postrádáme práce zkoumající užívání slovesných vazeb či významů ve spojení se stylistikou¹. Z těchto důvodů jsme se rozhodli prozkoumat míru využití slovesných vazeb a významů v různých funkčních stylech. Naše práce tak propojuje několik oborů, a sice syntax, stylistiku, korpusovou lingvistiku, lexikologii či lexikografii.

V teoretické části práce se budeme věnovat vymezení pojmu valence a historii valenčních teorií. Zaměříme se na valenční teorie využívané v českém prostředí, zejména na teorii dvourovinné valenční syntaxe spjatou ve svých začátcích především s Františkem Danešem.

V práci se budeme zabývat pouze slovesy vyskytujícími se v jazykových korpusech ve funkci predikátu (s výjimkou modálních částic), proto si také ujasníme s tím související pojmy. Dále popíšeme sémantické třídy predikátů vlastnění a získávání informace uvedené v publikaci Větné vzorce v češtině (1987), z nichž budeme vybírat slovesa vhodná pro náš výzkum, a určíme kritéria jejich výběru.

V první kapitole praktické části popíšeme metody využití v našem kvantitativním výzkumu. Nejprve představíme valenční slovník Slovesa pro praxi (1997), jenž je lexikografickým protějškem uvedené publikace Větné vzorce v češtině, a jazykové korpusy SYN2020 a SYN2015, které jsme pro výzkum zvolili z důvodu aktuálnosti materiálu a také totožnému složení korpusů, které je důležité pro porovnávání zjištěných dat.

Následně uvedeme některá specifika tří funkčních stylů – stylu umělecké literatury, odborného funkčního stylu a publicistického funkčního stylu. V našem průzkumu však budeme analogicky k uvedeným funkčním stylům využívat makrotypy beletrie, oborová literatura a publicistika (z nichž jsou složeny jazykové korpusy SYN2020 a SYN2015).

---

¹ Podobnými tématy se však zabývaly Lenka Horutová a Aneta Preislerová ve svých diplomových pracích.

Na konci kapitoly znovu uvedeme následující hypotézy stanovené na základě informací nabytých z odborné literatury, zejména z publikace Současná stylistika (2008), ve kterých budeme zkoumat problémy týkající se především spojitosti makrotypů (funkčních stylů) a slovesných vazeb a významů:

- 1) Texty v makrotypu beletrie obsahují nejvíce nenoremných vazeb.
- 2) U predikátů v makrotypu beletrie jsou vždy využity všechny významy pojící se s daným predikátem alespoň ze 2 %.
- 3) Jazykové projevy makrotypu oborová literatura obsahují méně analyzovaných sloves ve funkci predikátů než zbylé dva makrotypy.
- 4) Makrotyp oborová literatura zahrnuje nejvíce přechodníků.
- 5) Ve všech makrotypech jsou nejčastěji využity dvouvalenční predikáty.
- 6) U textů makrotypu publicistika vždy nápadně převažuje určitý význam či vzorec pojící se s daným predikátem.

Druhá kapitola praktické části již bude věnována kvantitativnímu výzkumu. U každého z predikátů popíšeme základní informace uvedené ve slovníku Slovesa pro praxi, jako jsou významy a obecné i explicitní vzorce a příklady použití, případně doplníme některé další významy či vzorce nezbytné pro náš výzkum. Následně předložíme zjištěné výsledky vyplývající z valenční analýzy jednotlivě pro každý makrotyp s tím, že makrotyp publicistika bude zastoupen dvakrát (kvůli porovnání dat z korpusů SYN2015 a SYN2020).

Všechny podkapitoly pojící se s predikáty doprovodíme přehlednými tabulkami uvádějícími procentuální zastoupení jednotlivých vazeb či významů, za kterými budou následovat dílčí závěry, ve kterých shrneme a okomentujeme výsledky šetření.

Cílem naší práce je kvantitativní výzkum procentuálního zastoupení jednotlivých slovesných vazeb a významů v makrotypech jazykového korpusu SYN2020, ověření hypotéz, porovnání makrotypu publicistika s publicistickým makrotypem korpusu SYN2015 a udání možných příčin našich zjištění. Práci pojmáme především jako základní průzkum v dosud neprobádané oblasti lingvistiky a lingvostylistiky.

1 Valence

Pojem valence zahrnuje valenci syntaktickou, sémantickou a pragmatickou.² Valence je definována jako „schopnost lexikální jednotky, především slovesa, vázat na sebe jiné výrazy a mj. tak zakládat větné struktury“³, často v užším smyslu hovoříme také o valenčním potenciálu slovesa⁴. Sémantická valence se pojí s rovinou sémantické struktury a pragmatická valence vyjadřuje svobodu mluvčího (ne)vyjádřit valenční výrazy na rovině povrchové syntaxe, „aniž by byla ohrožena gramatická správnost věty“⁵, s pragmatickou valencí se však setkáváme především v zahraničních pracích.⁶ Valencí tak rozumíme „sémanticko-syntaktickou vlastnost lexikální jednotky, která je u každého slovníkového hesla (autosémantických slov) uvedena ve slovníku v podobě valenčního rámce“⁷.

Valence se pojí i s ostatními slovními druhy, u kterých má ovšem „poněkud jiný charakter a vedle toho je ve většině případů ze slovesné valence odvozena“⁸. Díky svému valenčnímu potenciálu je tak v češtině verbum finitum (sloveso ve tvaru určitém; popřípadě slovesně jmenný výraz ve funkci predikátoru) centrální složkou větných vzorců.⁹ V jazykovědě je valence „obvykle chápána jednosměrně, jako určení těch částí věty, které mohou nebo musejí na daném řídicím slovu záviset“¹⁰.

---

² PANEVOVÁ, Jarmila a Petr KARLÍK. Valence. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 16. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VALENCE>

³ SVOZILOVÁ, Naďa, Hana PROUZOVÁ a Anna JIRSOVÁ. *Slovesa pro praxi: valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997, s. 7. ISBN 80-200-0618-4.

⁴ DANEŠ, František. Dvourovinná valenční syntax. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 20. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DVOUROVINN%C3%81%20VALEN%C4%8CN%C3%8D%20SYNTAX>

⁵ PANEVOVÁ, Jarmila a Petr KARLÍK. Valence. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 16. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VALENCE>

⁶ Ibid.

⁷ PANEVOVÁ, Jarmila. *Mluvnice současné češtiny 2: Syntax češtiny na základě anotovaného korpusu*. Praha: Karolinum, 2014, s. 32. ISBN 978-80-246-2497-6.

⁸ DANEŠ, František, Zdeněk HLAVSA a Miroslav GREPL. *Mluvnice češtiny 3: Skladba*. Praha: Academia, 1987, s. 18.

⁹ DANEŠ, František. *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum, 2009, s. 254. ISBN 978-80-246-1648-3.

¹⁰ SGALL, Petr. Teorie valence a její formální zpracování. *Slovo a slovesnost* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 1998, 59(1), 15–29 [cit. 29. 10. 2020]. ISSN 2571-0885. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3764>

Z pohledu lexikologie má lexém „svou valenci, tj. kategoriální a gramatikalizovanou spojitelnost s obvykle jen několika málo možnostmi“¹¹. Zmíněná spojitelnost bývá vyjádřena „bud' morfologicky (flektivním tvarem) nebo pevným konkrétním synsémantikem, zvl. prepozicí (popř. i slovosledem), případně i pevně daným typem, (sub)kategorií následujícího kolokátu“¹².

Fenomén valence je tedy „bezpochyby vlastností lexikálních jednotek (zvl. autosémantických slov)“¹³, ale dosud nebyla vyřešena otázka, zda náleží do kompetence slovníku, nebo gramatiky. Vznikají tudíž valenční slovníky i valenční gramatiky.¹⁴ Kategorie valence je tak charakteristická tím, že propojuje několik lingvistických disciplín – setkává se zde „morfosyntax, lexikológia, lexikografia, konfrontačná lingvistika, lingvodidaktická analýza, najnovšie aj počítačová či korpusová lingvistika“¹⁵.

1.1 Valenční teorie

Mezi nejvlivnější modely pro popis větné struktury patří dependenční (závislostní) a konstituentová (složková) koncepce.¹⁶ „Evropská syntaktická tradice je více či méně explicitně založena na tradici závislostní (...).“¹⁷

Za tvůrce moderní valenční teorie bývá považován Lucien Tesnière, jenž v roce 1959 ve své práci *Éléments de syntaxe structurale*¹⁸, zabývající se valenční teorií, jež byla blízká pražské škole¹⁹, zrušil „rovnoprávnost subjektu a predikátu“²⁰, čímž přisoudil centrální postavení ve větě slovesu.

---

¹¹ ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: NLN, 2010, s. 283. ISBN 978-80-7422-020-3.

¹² Ibid.

¹³ GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998, s. 45. ISBN 80-7198-281-4.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ IVANOVÁ, Martina. *Valencia statických slovíek*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2006, s. 9. ISBN 80-8068-529-0.

¹⁶ SVOBODOVÁ, Jindřiška. *Syntaktické rozbory v praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 4. ISBN 978-80-244-3046-1.

¹⁷ HAJIČOVÁ, Eva, Jarmila PANEVOVÁ a Petr SGALL. *Úvod do teoretické a počítačové lingvistiky: I. svazek – Teoretická lingvistika*. Praha: Karolinum, 2003, s. 20. ISBN 80-246-0470-1.

¹⁸ IVANOVÁ, Martina. *Valencia statických slovíek*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2006, s. 15. ISBN 80-8068-529-0.

¹⁹ SGALL, Petr et al. *Úvod do syntaxe a sémantiky: Některé nové směry v teoretické lingvistice*. Praha: Academia, 1986, s. 110.

²⁰ DANĚŠ, František a Zdeněk HLAVSA et al. *Větné vzorce v češtině*. 2. opr. vyd. Praha: Academia, 1987, s. 10.

Tesnière sice nerozlišoval „syntaktickou a sémantickou stránku jevu“²¹, ale svou prací položil teoreticko-metodologické základy, zavedl dodnes platný terminologický aparát a současně jí otevřel problémová témata, kterými se lingvisté zaobírají dodnes.²² „Od šedesátých let se (s jistými výkyvy) uplatnění závislostní syntaxe ve světě šíří: závislostní přístup se uplatňuje při počítačovém zpracování jazyka (...).“²³

Existují ale i lingvisté, kteří na valenční teorii nahlízejí skepticky; Jacobs a Karlík hovoří o krizi valenční teorie, která pramení již z vágního vymezení pojmu valence, který umožňuje vícero interpretací, a také z toho, že se teoretikové valence mylně domnívali, že „lingvistika má v pojmu valence k dispozici teoreticky relativně dobře fundovaný instrument poznání a popisu a že problémy, které zbývá dořešit, jsou z hlediska této teorie už jen marginální“²⁴. Východisko z krize valenční teorie by pak mohlo spočívat v „radikální změně úhlu pohledu, z něhož se na valenci díváme“²⁵.

Přibližně od 90. let 20. století začínají být „valenční teorie aplikovány na velká jazyková data. Lexikální zdroje obsahující informaci o valenci jsou vytvářeny s ohledem na možnosti dalšího využití valenční charakteristiky sloves“²⁶, a to při budování syntakticky anotovaných korpusů (například Pražský závislostní korpus), ale také v nástrojích pro zpracování přirozeného jazyka.²⁷ Valence je zásadní zejména pro aplikace, které pracují s významem. Jde například o strojový překlad, sumarizaci textu nebo automatickou desambiguaci (zjednoznačnění)²⁸

---

²¹ GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998, s. 45. ISBN 80-7198-281-4.

²² IVANOVÁ, Martina. *Valencia statických sloviess*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2006, s. 16. ISBN 80-8068-529-0.

²³ SGALL, Petr. Teorie valence a její formální zpracování. *Slovo a slovesnost* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 1998, 59(1), 15–29 [cit. 29. 10. 2020]. ISSN 2571-0885. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3764>

²⁴ KARLÍK, Petr. Hypotéza modifikované valenční teorie. *Slovo a slovesnost* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2000, 61(3), 170–189 [cit. 16. 11. 2020]. ISSN 2571-0885. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3894>

²⁵ Ibid.

²⁶ Theory. *Vallex 3.0* [online]. [cit. 19. 12. 2020]. Dostupné z: <https://ufal.mff.cuni.cz/vallex/3.0/theory.html>

²⁷ Ibid.

²⁸ CVRČEK, V. a V. PETKEVIČ. Desambiguace. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 19. 12. 2020]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/:pojmy:desambiguace>

významů, „pro něž jsou základními předpoklady syntaktická analýza a rozlišení významů jednotlivých slov“²⁹.

1.1.1 Valenční teorie v českém prostředí

V českém prostředí vznikly po druhé světové válce dvě zásadní gramatické teorie uplatňující závislostní syntax – funkční generativní popis a dvourovinná valenční syntax.^{30, 31} V naší práci budeme v návaznosti na znalosti získané na bakalářském stupni studia uplatňovat teorii dvourovinné valenční syntaxe, s níž pracují například autoři publikací *Mluvnice češtiny 3: Skladba* (1987), *Skladba spisovné češtiny* (1986) či *Skladba češtiny* (1998)³².

Na konci 50. let minulého století „se objevuje rovinový přístup k syntaktickému popisu – rozlišuje se rovina formálně gramatická, rovina sémantická a rovina aktuálního členění. Jako prominentní se ukazuje snaha prosadit v syntaktické teorii sémantiku slovesa jako faktor určující elementární, bázovou podobu gramatické stavby věty.“³³

Existence dvou rovin větné stavby byla poprvé stanovena v roce 1958 Dokulilem a Danešem v práci *K t. zv. mluvnické a významové stavbě věty*.^{34, 35} Přesněji řečeno v dané práci autoři popisují „třírovinný přístup k syntaxi, který staví na slovesné valenci (pozdější verze se označuje jako přístup dvourovinný“³⁶, v němž

---

²⁹ Theory. *Vallex 3.0* [online]. [cit. 19. 12. 2020]. Dostupné z: <https://ufal.mff.cuni.cz/vallex/3.0/theory.html>

³⁰ PANEVOVÁ, Jarmila. Funkční generativní popis. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 29. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/FUNK%C4%8CN%C3%8D%20GENERATIVN%C3%8D%20POPIS>

³¹ DANEŠ, František. Dvourovinná valenční syntax. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 29. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DVOUROVINN%C3%81%20VALEN%C4%8CN%C3%8D%20SYNTAX>

³² PANEVOVÁ, Jarmila a Petr KARLÍK. Valence. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 16. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VALENCE>

³³ HIRSCHOVÁ, Milada. *Česká věta na rozhraní mezi gramatikou a pragmatikou*. Praha: Karolinum, 2017, s. 16. ISBN 978-80-246-3707-5.

³⁴ DOKULIL, Miloš a František DANEŠ. *K t. zv. významové a mluvnické stavbě věty*. In: *O vědeckém poznání soudobých jazyků*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1958, s. 231–246.

³⁵ SGALL, Petr et al. *Úvod do syntaxe a sémantiky: Některé nové směry v teoretické lingvistice*. Praha: Academia, 1986, s. 110.

³⁶ HIRSCHOVÁ, Milada. *Česká věta na rozhraní mezi gramatikou a pragmatikou*. Praha: Karolinum, 2017, s. 16. ISBN 978-80-246-3707-5.

se „za specifickou syntaktickou rovinu [...] už nepovažuje aktuální členění“³⁷, které je vlastností výpovědi). Dvourovinná valenční syntax se opírá o Mathesiovo funkční pojetí syntaxe a dále byla rozpracována okruhem lingvistů v čele právě s Danešem v 60. a 70. letech 20. století v Ústavu pro jazyk český.³⁸ V 60. letech se v syntaktických popisech „obecně začíná uplatňovat postup ‚od významu k formě‘, související s celkovým příklonem k vidění sémantické roviny jako roviny základní a východiskové“³⁹.

Uvedené dvě roviny odkazují na vzorce, jež obsahují dvě složky – formálně gramatickou složku (gramatický větný vzorec) a složku sémantickou (sémantický větný vzorec). Základovou větnou strukturu (pojem, který konfrontoval původní „holou větu“ a „základní větné členy“ nebo pozdější „základní skladební dvojici“)⁴⁰ poté představuje lexikálně obsazený komplexní větný vzorec, který je korelací gramatického a sémantického větného vzorce.⁴¹

V gramatickém větném vzorci Daneš rozlišuje konstitutivní a nekonstitutivní pozice.⁴² Konstitutivní pozice se dělí na obligatorní (musí být obsazeny) a potenciální (mohou zůstat neobsazeny – „tehdy, jestliže se jejich obsazení vyrozumívá nebo je doplnitelné, vyvoditelné z kontextu nebo situace“⁴³). Zbylé členy se považují za fakultativní, nejčastěji se jedná o volná doplnění.⁴⁴ „Hranice mezi členy potenciálními a fakultativními (nevalenčními) však není neprostupná, mnohé případy jsou přechodné.“⁴⁵

---

³⁷ HIRSCHOVÁ, Milada et al. *Studie k moderní mluvnici češtiny 7: Kapitoly ze syntaktologie češtiny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 24. ISBN 978-80-244-3591-6.

³⁸ DANEŠ, František. *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum, 2009, s. 253. ISBN 978-80-246-1648-3.

³⁹ HIRSCHOVÁ, Milada. *Česká věta na rozhraní mezi gramatikou a pragmatikou*. Praha: Karolinum, 2017, s. 16. ISBN 978-80-246-3707-5.

⁴⁰ SVOZILOVÁ, Nad'a, Hana PROUZOVÁ a Anna JIRSOVÁ. *Slovesa pro praxi: valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997, s. 7. ISBN 80-200-0618-4.

⁴¹ DANEŠ, František. *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum, 2009, s. 254. ISBN 978-80-246-1648-3.

⁴² PANEVOVÁ, Jarmila a Petr KARLÍK. Valence. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 16. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VALENCE>

⁴³ SVOZILOVÁ, Nad'a, Hana PROUZOVÁ a Anna JIRSOVÁ. *Slovesa pro praxi: valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997, s. 7. ISBN 80-200-0618-4.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

V pojetí dvourovinné valenční syntaxe se pojem predikát („který není synonymní s termínem přísudek“⁴⁶) používá pouze pro významovou složku⁴⁷ a pojem predikátor je „znaková jednotka majuca formu a význam“⁴⁸. „V súvislosti s predikátorom sa hovorí o valenčnom potenciáli (v rámci tzv. gramatického vetného vzorca), pri predikáte zasa o intencii (v rámci tzv. sémantického vetného vzorca).“⁴⁹

Karlík vysvětluje rozdíl mezi slovesem, predikátem a predikátorem následovně: Sloveso je „kategorií zakotvenou v rovině morfologické (tj. slovním druhem)“⁵⁰, predikát je pak funkční pozice, ve které mluvčí predikátorem „realizuje predikační akt“⁵¹. Predikačním aktem rozumíme „užívání jazykových výrazů, jimiž mluvčí o objektech a jevech něco vypovídá“⁵², a danými výrazy jsou právě predikátory.

Predikátory „umožňují mluvčímu příznak nebo vztah ‚aktualizovat‘, tj. časově orientovat vzhledem k momentu promluvy (...) a modálně charakterizovat z hlediska způsobu jeho platnosti (...)“⁵³. Tomuto požadavku (plně) vyhovuje pouze plnovýznamové sloveso, které je „tedy významově i formálně optimálně vybaveno pro to, aby jakožto predikátor ve formě VF plnilo funkci predikátu“⁵⁴.

V naší práci se tudíž zaměříme na slovesa, která se ve zkoumaných textech budou vyskytovat ve funkci predikátu a v určitém slovesném tvaru (vyjma infinitivů, jež jsou součástí přísudku slovesného složeného). Určitým slovesným tvarem rozumíme „slovesné tvary vyjadřující gramatické kategorie osoba, číslo, čas, způsob, rod, ať už jsou vyjadřovány jednoduchým tvarem slovesným (...)“

---

⁴⁶ KARLÍK, Petr. Valence. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 8. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/P%C5%98%C3%8DSUDEK>

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ IVANOVÁ, Martina. *Valencia statických sloviess*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2006, s. 23. ISBN 80-8068-529-0.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ KARLÍK, Petr. Syntaktické sloveso. *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1996, 79(2), 66–72 [cit. 6. 2. 2021]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7301>

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

n. tzv. opisným tvarem slovesným (...)“⁵⁵. Za součást přísudku slovesného složeného budeme pokládat pouze vlastní modální slovesa „muset, mít, moci, smět“⁵⁶ a fázová slovesa „začít“ a „přestat“⁵⁷.

V praktické části práce budeme výskyty klasifikovat podle obecných vzorců uvedených ve valenčním slovníku Slovesa pro praxi, přirozeně se ale v textech korpusů budou vyskytovat různá fakultativní doplnění. Ve zkoumaných textech se také s největší pravděpodobností budou objevovat aktuální elipsy (uplatňované v dialogu⁵⁸) a elipsy systémové (zahrnující všeobecné předměty, u kterých se však přikláníme k výkladu Panevové, podle níž se tyto predikáty nepojí s objektem ani na sémantické rovině⁵⁹). V případech obou elips budeme výskyty přiřazovat k obecným vzorcům, které vynechanou pozici také neobsahují (nejčastěji jednovalenční vzorce), ale nebudeme je považovat za nenoremní.

Závěrem podkapitoly pouze doplňujeme, že námi výše zmíněná krize valenční teorie „byla vyvolána otázkou, k čemu vlastně valenční teorie slouží. V tomto ohledu existuje dvojitý přínos čs. jazykovědy: jednak odhalení či zavedení systému syntaktickosémantických jednotek (participantů, aktantů apod.), jednak izomorfně pojatá paradigmatica syntaktických jednotek, Danešovy větné vzorce.“⁶⁰

1.2 Analyzovaná slovesa

Protože se ukazuje „jako plodnější zabývat se valenčními vlastnostmi sloves tvořících sémanticky homogenní lexikální skupinu než valencí jednotlivých spolu

---

⁵⁵ KARLÍK, Petr. Určitý slovesný tvar. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online].

Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 6. 2. 2021]. Dostupné z:

<https://www.czechency.org/slovník/UR%C4%8CIT%C3%9D%20SLOVESN%C3%9D%20TVAR>

⁵⁶ KARLÍK, Petr a Radek Šimík. Modální sloveso. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník*

češtiny [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 6. 2. 2021]. Dostupné z:

<https://www.czechency.org/slovník/MOD%C3%81LN%C3%8D%20SLOVESO>

⁵⁷ KARLÍK, Petr. Fázové sloveso. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno:

Masarykova univerzita, 2017 [cit. 6. 2. 2021]. Dostupné z:

<https://www.czechency.org/slovník/F%C3%81ZOV%C3%89%20SLOVESO>

⁵⁸ PANEVOVÁ, Jarmila a Hana Gruet Škrabalová. Elipsa. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník*

češtiny [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 12. 3. 2021]. Dostupné z:

<https://www.czechency.org/slovník/ELIPSA#bibitem54>

⁵⁹ DVORÁK, Věra. Nulový objekt. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno:

Masarykova univerzita, 2017 [cit. 12. 3. 2021]. Dostupné z:

<https://www.czechency.org/slovník/NULOV%C3%9D%20OBJEKT>

⁶⁰ HIRSCHOVÁ, Milada et al. *Studie k moderní mluvnici češtiny 7: Kapitoly ze syntaktologie češtiny*.

Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 18. ISBN 978-80-244-3591-6.

nijak nesouvisejících sloves“⁶¹, vybírali jsme slovesa s pomocí publikace Větné vzorce v češtině (1987), v níž jsou uvedeny sémantické třídy. Náš výběr byl omezený – jednak proto, že valenční slovník Slovesa pro praxi obsahuje pouze nejčastější slovesa, jednak kvůli tomu, že jsme se s ohledem na typ a rozsah naší práce rozhodli analyzovat nanejvýš 5 až 8 sloves.

Z daných tříd jsme nakonec určili jako vhodné predikáty vlastnění informace⁶² a predikáty získávání informace⁶³. Z obou skupin jsme však v praktické části vyřadili slovesa, u kterých počet výskytů v jazykovém korpusu přesahuje 11 100 (s výjimkou slovesa „pozorovat“, protože jsme ve skupině predikátů získávání informace měli v úmyslu analyzovat alespoň dvě slovesa), a sice z důvodu časové náročnosti manuální excerpcce dat, přesahující rámec této práce, a slovesa pojící se s příliš nízkým počtem významů a vzorců.

1.2.1 Predikáty vlastnění informace

Autoři publikace rozumí vlastněním informace „její obsaženost především v intelektuální sféře lidské mysli“⁶⁴. Predikáty vlastnění informace se dále dělí na dvě skupiny na základě hodnoty rysu empiričnosti:

1)⁶⁵ [+empir]: cítit, chápat, pamatovat (si, se), rozumět, tušit, vědět, znát

2)⁶⁶ [-empir]: domnívat se, doufat, (po)myslit si, očekávat, považovat, předpokládat, představit si, připadat, soudit, věřit, zdát se

Ad 2) Upřesnění významů některých sloves: očekávat (např. Očekávám, že se Bedřich omluví.); připadat (např. Ty dveře mi připadají zbytečné.); soudit (mít názor na něco).⁶⁷

Výrazy v hranatých závorkách označují selektivní sémantické tendence (rysy), které bývají využity například ve valenčních slovnících při analýze obsazení

---

⁶¹ LOPATKOVÁ, Markéta a Jarmila PANEVOVÁ. Valence vybraných skupin sloves (k některým slovesům dandi a recipiendi). In: *Čeština – univerzália a specifika 5*. Praha: NLN, 2004, s. 348. ISBN 80-7106-659-1.

⁶² DANEŠ, František a Zdeněk HLAVSA et al. *Větné vzorce v češtině*. 2. opr. vyd. Praha: Academia, 1987, s. 200.

⁶³ Ibid., s. 204.

⁶⁴ DANEŠ, František a Zdeněk HLAVSA et al. *Větné vzorce v češtině*. 2. opr. vyd. Praha: Academia, 1987, s. 200.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid., s. 201.

⁶⁷ Ibid.

valenčních pozic, použitá znaménka pak označují (ne)přítomnost daného rysu. Nejčastěji bývá užíta kupříkladu životnost [$\pm$ anim], osobovost [$\pm$ person], konkrétnost [$\pm$ konkr], abstraktnost [$\pm$ abstr] či živlovost [$\pm$ natur].⁶⁸

1.2.2 Predikáty získávání informace

U této skupiny predikátů se „na rozdíl od předávání materiálního předmětu do vlastnictví (kde je kategoriálním predikátem dostat)“⁶⁹ podavatel informace uplatňuje „ve velmi omezené míře (v našem souboru se to týká jen predikátorů dozvědět se, slyšet, zjistit)“⁷⁰. Autoři publikace predikáty klasifikují následovně⁷¹:

Způsob získání informace:

- 1) Příjemce je aktivní
- 2) Příjemce není jednoznačně aktivní

Informace označuje situaci z:

- a) Vnější skutečnosti
- b) Vlastní, vnitřní sféry příjemce

1a) poznat, pozorovat, přesvědčit se, všimnout si, zjistit; číst

1b) představit si

2a) dozvědět se, slyšet, vidět

2b) napadnout, pochopit, pomyslit si, uvědomit si, vzpomenout si

Ad 2b) Upřesnění významu: napadnout (např. Napadlo ho, že bude stavět.)

---

⁶⁸ DANEŠ, František a Zdeněk HLAVSA et al. *Větné vzorce v češtině*. 2. opr. vyd. Praha: Academia, 1987, s. 59.

⁶⁹ Ibid., s. 204.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

2 Metodologie výzkumu

Pro praktickou část naší práce jsme zvolili metodu kvantitativního výzkumu na materiálu jazykových korpusů SYN2020 a SYN2015 s pomocí valenčního slovníku Slovesa pro praxi.

2.1 Valenční slovník Slovesa pro praxi

Přestože je valence „až dosud většinou slovníků zanedbávaná (...), její teoretický výzkum, v podstatě však stále bohužel omezený jen na slovesa, už vedl k dílčím popisům ve slovnících speciálních“⁷²; v českém prostředí tak existuje několik valenčních slovníků, například tištěný Slovník slovesných, substantivních a adjektivních vazeb a spojení (2005) a elektronické slovníky – valenční slovníky založené na teorii FGP Vallex 3.0⁷³ a nikdy nezveřejněný plně automaticky vytvořený Český syntaktický lexikon⁷⁴ či kupříkladu slovník českých valenčních rámců VerbaLex⁷⁵.

Pro naši práci se ukázal jako nejvhodnější slovník Slovesa pro praxi, který vznikl v Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky v roce 1997. Jedná se o první český valenční slovník, jenž spojuje „rovinu lexikálních jednotek (sloves) a jejich významů s rovinou větně syntaktickou“⁷⁶ a současně je lexikografickým protějškem publikací Větné vzorce v češtině a Mluvnice češtiny 3: Skladba, jež jsou stěžejní pro naši práci.⁷⁷

Dokladový materiál autoři získávali především z lístkového lexikálního archivu Ústavu pro jazyk český AV ČR a údaje pro výběr nejčastějších českých sloves autorům „poskytl frekvenční slovník češtiny (Jelínek–Bečková–Těšitelová, 1961),

---

⁷² ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: NLN, 2010, s. 285. ISBN 978-80-7422-020-3.

⁷³ About. *Vallex 3.0* [online]. [cit. 2. 4. 2020]. Dostupné z: <https://ufal.mff.cuni.cz/vallex/3.0/about.html>

⁷⁴ Theory. *Vallex 3.0* [online]. [cit. 19. 12. 2020]. Dostupné z: <https://ufal.mff.cuni.cz/vallex/3.0/theory.html>

⁷⁵ VerbaLex. *NLP Centrum – Centrum zpracování přirozeného jazyka* [online]. Brno [cit. 2. 4. 2020]. Dostupné z: <https://nlp.fi.muni.cz/cs/VerbaLex>

⁷⁶ SVOZILOVÁ, Nad'a, Hana PROUZOVÁ a Anna JIRSOVÁ. *Slovesa pro praxi: valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997, s. 7. ISBN 80-200-0618-4.

⁷⁷ *Ibid.*, s. 7–8.

seznam nejfrekventovanějších českých sloves (Confortiová, 1986) a několik dílčích frekvenčních slovníků publikovaných M. Těšitelovou a kol. v 80. letech⁷⁸. Slovník je uspořádán abecedně, každé sloveso má zpracováno všechny své významy a valenční potenciál predikátů má „tři (vzájemně související) roviny prezentace: obecný vzorec, explicitní vzorec a morfologicko-syntaktickou analýzu obsazení jednotlivých valenčních pozic, k níž se přidává ještě složka sémantická: informace o selektivních sémantických rysech či tendencích (...)“⁷⁹ (zmíněnou třetí rovinu jsme v naší práci neuváděli, ale samozřejmě jsme s ní při analýze pracovali).

Do valenční analýzy budeme zahrnovat také redukované vzorce (ve slovníku jsou uvozeny výrazem „Těž“), které autorky slovníku vymezily proto, že nebylo možné do „dokladů zasahovat vsouváním závorek, naznačujících možnost vypuštění některých valenčních členů“⁸⁰. Protože se v námi využitém slovníku nejčastěji „objevují vzorce se strukturami dvouvalenčními“⁸¹, budeme zkoumat, zda jsou dvouvalenční predikáty v autentických textech také využívány nejvíce (viz naše hypotézy).

Ohledně významového členění sloves autoři slovníku uvádějí: „Jednotl. významy polysémních sloves (označované římskými číslicemi) vyčleňujeme na základě komplexního rozboru lexikálnėsémantického (s oporou o existující výkladové slovníky češtiny) i větně strukturního.“⁸² Valence je také důležitým faktorem u otázky polysémie, protože „má-li lexém valenci vícero, slouží její alternativní zapojení v textu často k odlišení polysémie a signalizuje, který význam je aktuální“⁸³.

---

⁷⁸ SVOZILOVÁ, Naďa, Hana PROUZOVÁ a Anna JIRSOVÁ. *Slovesa pro praxi: valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997, s. 8. ISBN 80-200-0618-4.

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ LOTKO, Edvard. Valenční slovník českých sloves. *Jazykovědné aktuality: Informativní zpravodaj českých jazykovědců*. Praha: Jazykovědné sdružení České republiky, 1997, **XXXIV**.(3 a 4), s. 31.

⁸² SVOZILOVÁ, Naďa, Hana PROUZOVÁ a Anna JIRSOVÁ. *Slovesa pro praxi: valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997, s. 8. ISBN 80-200-0618-4.

⁸³ ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: NLN, 2010, s. 285. ISBN 978-80-7422-020-3.

2.2 Jazykový korpus SYN2020

Korpusový výzkum má podle Ivanové pro výzkum valence velký význam, protože mimo jiné „umožňuje relativně rychle a pomocí aktuálních a rozsáhlých dokladů (s výrazným posunem od dokladů z umeleckých textů k dokladem z vědeckých a publicistických textů) (...) ilustrovat výskyt příslušných slovíček v reálných větách jazyka prostřednictvím bohatého dokladového materiálu“⁸⁴.

Námi vybraná slovesa budeme vyhledávat v jazykovém korpusu ČNK s názvem SYN2020, jenž byl zveřejněn v prosinci roku 2020⁸⁵. Tento korpus je synchronním, reprezentativním a referenčním (nemění se od doby svého publikování⁸⁶) korpusem, který obsahuje psané (ale pouze tištěné a veřejně publikované) komunikáty především z let 2015 až 2019 a 100 031 037 pozic bez interpunkce, tedy 121 826 797 pozic (tokenů).⁸⁷

2.2.1 Makrotypy

Pro výzkum jsme si vybrali právě korpus SYN2020, protože je nejaktuálnějším dostupným korpusem řady SYN a tři velké textové makrotypy (beletrie, oborová literatura a publicistika), které potřebujeme pro srovnání výskytů jednotlivých sloves a jejich vazeb, jsou v něm zastoupeny rovným dílem (tedy každý 33,33 %).⁸⁸ Nelze však říci, že komunikáty odráží „jazykovou populaci v přesně daných proporcích, tedy reálný poměr výskytu textů ani jejich recepci“⁸⁹, záměrem naopak bylo zahrnout „co nejširší spektrum různých typů veřejných psaných (tištěných) komunikátů, které jako celek reprezentují současnou psanou češtinu“⁹⁰.

Pojetí synchronie (doba vydání komunikátů) se u makrotypů liší. V makrotypu beletrie nepřesahuje doba od prvního vydání 75 let, využitě vydání díla ale není

---

⁸⁴ IVANOVÁ, Martina. *Valencia statických slovíček*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2006, s. 12. ISBN 80-8068-529-0.

⁸⁵ SYN2020. *Ústav Českého národního korpusu* [online]. Praha, 2020, 27. 12. 2020 [cit. 1. 1. 2021]. Dostupné z: <https://ucnk.ff.cuni.cz/cs/2020/12/27/syn2020/>

⁸⁶ Referenční korpus. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 1. 1. 2021]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:referencni>

⁸⁷ Korpus SYN2020. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 1. 1. 2021]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2020>

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid.

starší 25 let. První vydání odborných textů rovněž není starší 25 let a publicistické texty byly vydány v letech 2015 až 2019.⁹¹

Pro úplnost níže uvádíme procentuální zastoupení typů textů v jednotlivých makrotýpech, jak je uvedeno v grafech na webové stránce Příručka Českého národního korpusu⁹² – jedná se ovšem o údaje popisující korpus SYN2015, protože z dostupných zdrojů nelze zjistit počet pozic bez interpunkce v jednotlivých makrotýpech, a tak vypočítat procentuální zastoupení typů textů. Uvádíme také poznámku nacházející se na webové stránce korpusu SYN2020: „Koncepte SYN2020 se z hlediska složení korpusu, klasifikace textů a pojetí synchronie plně shoduje s korpusem SYN2015.“⁹³

Typy textů v beletrii: próza (78 %), kratší próza (15 %), drama (3 %), poezie (3 %), neuvedeno (1 %).

Typy textů v oborové literatuře: populárně naučná literatura (33 %), odborná literatura (33 %), profesní literatura (21 %), memoáry, autobiografie (12 %), administrativa (1 %).

Typy textů v publicistice: tradiční publicistika (60 %), volnočasová publicistika (40 %).

2.2.2 Využití dotazy

Slovesa a jejich vazby budeme s využitím rozhraní KonText vyhledávat v korpusu SYN2020 s pomocí pokročilého dotazu typu [lemma="cítit"&pos="V"], kterým specifikujeme potřebu vyhledat pouze slovesa (dotaz typu lemma dokáže „zamezit vysoké chybovosti z důvodu homonymie“⁹⁴).

U reflexivních sloves navíc budeme výskyty filtrovat pomocí funkce pozitivního filtru: [afun="AuxT"], popřípadě využijeme také funkci negativního filtru (například u slovesa „představit si“ užitíme dotaz [lc="se"]). Měli jsme v úmyslu

---

⁹¹ Korpus SYN2020. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 1. 1. 2021]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2020>

⁹² Korpus SYN2015. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 20. 12. 2020]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/:cnk:syn2015>

⁹³ Korpus SYN2020. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 2. 1. 2021]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2020>

⁹⁴ ŠORMOVÁ, Kateřina a Karel ŠEBESTA. *Korpusy v jazykovém vyučování*. Praha: Univerzita Karlova, 2019, s. 50. ISBN 978-80-7308-897-2.

využít dotaz typu `[lemma="vzpomenout"&pos="V"] []{0,2} [afun="AuxT"] | [afun="AuxT"] []{0,2} [lemma="vzpomenout"&pos="V"]`, ale tímto způsobem bychom z valenční analýzy vynechali slovesa s rozsahem například až devíti libovolných slov mezi námi hledanými slovy a současně by se počet výskytů zněkolikanásobil (v řádech tisíců) kvůli vyhledaným dublujícím se řádkům.

Následně budeme provádět valenční analýzu v různých textových skupinách (makrotypch/txtype_group) a v různých textových typech (tx.type). Jak jsme již zmínili výše, v naší analýze budeme pracovat pouze se slovesy ve funkci predikátu, k tomuto účelu jsme ale nemohli využít syntaktickou funkci `[afun="Pred"]`, jelikož je možné ji využít jen v hlavní větě⁹⁵.

2.2.3 SYN2015

Jelikož se koncepce korpusu SYN2015 plně shoduje s korpusem 2020, rozhodli jsme se výsledky zkoumání vyplývající z korpusu SYN2020 porovnat s údaji v korpusu SYN2015, budeme však porovnávat pouze data v makrotypu publicistika, protože publicistické texty korpusu SYN2015 byly vydány v letech 2010 až 2014⁹⁶ (makrotyp publicistika korpusu SYN2020 obsahuje data z let 2015 až 2019), u zbylých dvou makrotypů se doba vydání textů překrývá, proto nejsou pro náš výzkum vhodné.

Pro úplnost musíme uvést také chybovost syntaktické anotace (u některých sloves budeme využívat syntaktickou funkci AuxT), která „u nejčastějších funkcí v obvyklém kontextu klesá pod 5 % (SYN2020) či pod 10 % (SYN2015)“⁹⁷.

2.3 Funkční styly

V naší práci se zabýváme (v návaznosti na využití korpusu) pouze publikovanými texty, které se tudíž pojí s objektivními stylovými faktory – především s psaností a veřejností. S psanými projevy bývá spojována připravenost a s tím

---

⁹⁵ JELÍNEK, Tomáš. Syntaktické funkce, hodnoty atributů: afun, p_afun a ep_afun. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 12. 1. 2021]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/seznamy:afun>

⁹⁶ Korpus SYN2015. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 12. 1. 2021]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/:cnk:syn2015>

⁹⁷ JELÍNEK, Tomáš. Syntaktická analýza a syntaktické značkování. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 12. 1. 2021]. Dostupné z: https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:syntakticka_analyza

související „komplexní syntaktické struktury, složitá souvětí s vícestupňovou hypotaktickou hierarchií, kondenzace, nominalizace“⁹⁸.

Jsme si vědomi toho, že zastoupení typů textů v jednotlivých makrotýpech obsažených v korpusu SYN2020 je poměrně nevyvážené, přesto však v naší analýze budeme s makrotypy v návaznosti na funkční lingvistiku zjednodušeně pracovat podobným způsobem, jako by se jednalo o funkční styly – v našem případě o styl umělecké literatury, odborný funkční styl a publicistický funkční styl.

Pro účely naší práce využíváme terminologii autorů publikace *Současná stylistika*⁹⁹ a stejně jako oni jsme si vědomi terminologické rozkolísanosti pojící se s publicistickým funkčním stylem, avšak s ohledem na tradici využíváme pro všechny texty žurnalistické sféry taktéž označení publicistika.

U jednotlivých funkčních stylů jsme se zaměřili na problémy související s valencí sloves a se slovesy obecně ve spojitosti s funkčními styly (makrotypy), které jsme následně zformulovali v níže uvedených hypotézách.

2.3.1 Styl umělecké literatury

Specifikem uměleckých děl bývá úsilí „o jedinečnost autorského vyjádření“¹⁰⁰, proto předběžně předpokládáme, že makrotyp beletrie bude obsahovat více nenoremních vazeb než zbylé dva makrotypy.

Dalším rysem umělecké literatury je „velmi široký slovník“¹⁰¹ a s tím související index opakování, který je „v uměleckých textech poměrně nižší než jinde“¹⁰². Na základě těchto údajů se v našem výzkumu pokusíme zjistit, zda budou u sloves v makrotypu beletrie vždy využity všechny významy pojící se s daným slovesem (to je však samozřejmě relevantní u sloves se dvěma a více významy).

---

⁹⁸ HOFFMANNOVÁ, Jana. Projevy mluvené a psané. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 1. 1. 2021]. Dostupné z:

<https://www.czechency.org/slovník/PROJEVY%20MLUVEN%C3%89%20A%20PSAN%C3%89>

⁹⁹ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

¹⁰⁰ Ibid., s. 310.

¹⁰¹ Ibid., s. 317.

¹⁰² Ibid.

2.3.2 Odborný funkční styl

Odborný funkční styl tíhne k „ekonomičnosti vyjádření“¹⁰³, často tak bývají využívány infinitivní konstrukce nebo dějová substantiva a adjektiva¹⁰⁴, z tohoto důvodu předpokládáme, že námi analyzované komunikáty makrotypu oborová literatura budou obsahovat méně sloves ve funkci predikátů než komunikáty zbylých dvou makrotypů.

K ekonomičnosti vyjadřování přispívá také využívání přechodníkových konstrukcí, jejichž podíl na textu je však „zanedbatelný (přechodníky tvoří kolem 0,6 % všech slovesných tvarů, je to však daleko více než v jiných typech textů)“¹⁰⁵, proto se také pokusíme ověřit, zda budou odborné komunikáty obsahovat více přechodníků než jiné makrotypy.

Makrotyp oborová literatura obsahuje také texty administrativní, přestože tradičně se administrativa vyděluje jako samostatný funkční styl. Takto označené komunikáty sice tvoří pouze 1 % daného makrotypu, ale přesto upozorňujeme, že mohou mít na náš výzkum vliv.

2.3.3 Publicistický funkční styl

Pro žurnalistiku je typická „modelovost způsobů vyjádření“¹⁰⁶ a jistá stereotypnost. „Publicisté uvědoměle této stereotypnosti využívají, ale na druhé straně ji stejně vědomě porušují“¹⁰⁷, proto se pokusíme zjistit, jestli se stereotypnost projevuje také v používání slovesných vazeb, tedy zda například jeden význam či vzorec u zkoumaného slovesa nápadně převažuje.

Tendence však mohou být i opačné – u komunikátů se může projevit nápadná různorodost a nadměrné využití nejrůznějších typů vazeb, které by mohlo naopak poukazovat na porušování modelovosti.

Jak již bylo popsáno výše, v korpusu SYN2020 se publicistika dělí na tradiční a volnočasovou, tudíž bohužel nemůžeme porovnávat výskyt vazeb ve

---

¹⁰³ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, 2008, s. 217. ISBN 978-80-7106-961-4.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid., s. 249.

¹⁰⁷ Ibid.

zpravodajském, analytickém publicistickém a beletristickém publicistickém stylu.

2.4 Cíle práce

Naše práce si klade za cíl prozkoumat možnosti slovesa související s valencí a se slovesnými významy v různých funkčních stylech. Nejprve budeme výskyty sloves zkoumat statisticky. Zjistíme celkovou frekvenci sloves a frekvenci sloves v daných makrotýpech a poté s využitím valenčního slovníku Slovesa pro praxi provedeme valenční analýzu. Následně budeme zkoumat zastoupení významů a vzorců (vazeb) daných sloves v jednotlivých makrotýpech. Bude nás tudíž mimo jiné zajímat, do jaké míry vybraná slovesa svých významů (a s nimi spojených valenčních vazeb) skutečně využívají v autentických textech. V dílčích závěrech pak uvedeme možné příčiny našich zjištění.

K prozkoumání našich cílů využijeme také hypotézy, jež vycházejí z teoretických poznatků uvedených výše:

- 1) Texty v makrotýpu beletrie obsahují nejvíce nenoremných vazeb.
- 2) U predikátů v makrotýpu beletrie jsou vždy využity všechny významy pojící se s daným predikátem alespoň ze 2 %.
- 3) Jazykové projevy makrotýpu oborová literatura obsahují méně analyzovaných sloves ve funkci predikátů než zbylé dva makrotypy.
- 4) Makrotyp oborová literatura zahrnuje nejvíce přechodníků.
- 5) Ve všech makrotýpech jsou nejčastěji využity dvouvalenční predikáty.
- 6) U textů makrotýpu publicistika vždy nápadně převažuje určitý význam či vzorec pojící se s daným predikátem.

Ad 1) Nenoremnými vazbami rozumíme takové vazby, které neuvádí Slovník slovesa pro praxi. Tato podmínka se ale nevztahuje na výše popsané aktuální a systémové elipsy a také na modifikované vzorce (viz predikát „pozorovat“) a kombinace vzorců (viz predikát „soudit“) či některé další typy vzorců (viz predikát „tušit“ a s ním spojený dvouvalenční vzorec v makrotýpu publicistika anebo využití epistémických částic u téhož predikátu).

Nenoremnými významy rozumíme takové významy, jež neuvádí nejen valenční slovník Slovesa pro praxi, ale ani Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost¹⁰⁸.

Nadto budeme výsledky zkoumání makrotypu publicistika porovnávat s publicistickým makrotypem korpusu SYN2015. U každé vyčleněné skupiny vzorců (vazeb) uvedeme příklady (tedy části konkordančních řádků vyznačené kurzívou).

---

¹⁰⁸ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0493-9.

3 Kvantitativní výzkum

V nejobsáhlejší kapitole naší práce budeme zkoumat vybraná slovesa s využitím korpusů SYN2020 a SYN2015 způsobem popsáním v předešlé kapitole. V průběhu valenční analýzy sloves budeme pracovat se všemi významy uvedenými ve valenčním slovníku Slovesa pro praxi, tedy i s těmi, které dle našeho názoru nesouvisejí s vlastněním a získáváním informací.

Ze skupiny predikátů vlastnění informace jsme si pro náš výzkum vybrali 4 slovesa – „tušit“, „pomyslit si“ (ve tvaru „pomyslet si“; řadíme jej i do skupiny predikátů získávání informace), „představit si“ (řazeno i do skupiny predikátů získávání informace) a „soudit“. Co se týče predikátů získávání informace, budeme analyzovat 2 slovesa – „pozorovat“ a „vzpomenout si“.

Jak již bylo uvedeno výše, zbylá slovesa zkoumat nebudeme, jelikož se v korpusu nacházejí v příliš vysokém počtu (více než 11 100 výskytů, s výjimkou slovesa „pozorovat“) anebo jsou ve slovníku Slovesa pro praxi spojena pouze s jedním významem a jedním obecným a explicitním vzorcem.

Do analýzy tak nebudeme zahrnovat následující slovesa: cítit, chápat, pamatovat (si, se), rozumět, vědět, znát, domnívat se, doufat, očekávat, považovat, předpokládat, připadat, věřit, zdát se; poznat, přesvědčit se, všimnout si, zjistit, číst, představit si, dozvědět se, slyšet, vidět, napadnout, pochopit, uvědomit si.

3.1 „Tušit“

S heslem „tušit“ se ve slovníku Slovesa pro praxi pojí 2 významy¹⁰⁹:

I. Mít tušení, předvídat

Val 1 – VF – Val 2 (*V době, kdy už všichni židé tušili, co pro ně Hitler chystá, stavěl Klein vilu.*)

někdo – tuší – že.../něco

II. Vycit'ovat, dotvářet si existenci něčeho

Val 1 – VF – Val 2 – Val 3 (*V té tmě přichozí spíše tušil pod oknem lavici.*)

někdo – tuší – něco – někde

---

¹⁰⁹ SVOZILOVÁ, Nad'a, Hana PROUZOVÁ a Anna JIRSOVÁ. *Slovesa pro praxi: valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997, s. 247–248. ISBN 80-200-0618-4.

Vzorce uvedené ve slovníku Slovesa pro praxi jsme doplnili o jednovalenční predikáty v I. významu (jež souvisí s výše popsanými aktuálními a systémovými elipsami):

I.: Val 1 – VF (někdo – tuší)

Modální částice

Současně jsme zaznamenali i predikáty, které měly povahu modální (epistémické) částice (nemající větněčlenskou platnost)¹¹⁰. Tuto kategorii jsme vytvořili analogicky s kategorií uvedenou ve slovníku Slovesa pro praxi u predikátu „představit si“ (viz třetí podkapitolu).

Ve všech makrotýpech jsme navíc pozorovali nezanedbatelný počet výskytů vazby „tušit o něčem“, která není uvedena ve slovníku Slovesa pro praxi (a například ani ve slovníku Vallex 3.0). Možnou příčinu využívání tohoto spojení spatřujeme v kontaminaci spojením „mít tušení o něčem“, případně spojením „nic o něčem netušit“.

Jazykový korpus SYN2020 zahrnoval 11 098 výskytů slovesa „tušit“ vyhledaného dotazem [lemma="tušit"&pos="V"].

3.1.1 Beletrie

Makrotýp beletrie obsahoval 6 529 výskytů slovesa „tušit“. Z tohoto počtu jsme v průběhu valenční analýzy vyřadili 244 výskytů, jelikož se nejednalo o predikáty či verba finita nebo jsme nedokázali určit správný význam kvůli nedostatečnému kontextu. Také jsme zaznamenali dublující se či chybné výskyty (*... pouhých pár čar tuší či tužkou...*). Po vyřazení nám zůstalo 6 285 predikátů.

K I. významu jsme přiřadili 5 762 (91,68 %) dvouvalenčních predikátů (*Netušil jsem, že existuje někdo, kdo neumí hrát piškvorky...*) a 314 (5 %) jednovalenčních predikátů (*„Víš to máma?“ „Netuším.“*). Skupina vztahující se ke II. významu pak obsahovala 128 (2,04 %) trojvalenčních predikátů (*Přímo pod nohama Maja tušila vrstvy minulosti a tajné řeky plynoucí temnotou.*). Modální částice se

---

¹¹⁰ GREPL, Miroslav a Marek NEKULA. Epistémická částice. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 28. 3 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EPIST%C3%89MICK%C3%81%20%C4%8C%C3%81STICE>

v konkordančním seznamu vyskytly 81krát (1,29 %) (... *ta se jmenovala tuším Hajná nebo tak nějak.*).

Také jsme zaznamenali výskyt 15 nenoremných vazeb „tušit o něčem“ (*Čačkova maminka o synově odboji netušila.*) a 54 přechodníků (jež však jako neurčité slovesné tvary nebyly započítávány do výsledků).

3.1.2 Oborová literatura

Sloveso „tušit“ se v makrotypu oborová literatura vyskytlo 1 873krát. Z daného počtu jsme vyřadili 183 výskytů kvůli nedostatečnému kontextu, také se v mnoha případech nejednalo o predikát či verbum finitum, dále se v konkordančním seznamu objevily dublující se výskyty, chybné výskyty (*Krejčová, Netušil & Volfová, 1995*) a také jedna výpověď ve slovenském jazyce.

Po vyřazení nám zbylo 1 690 výskytů, z nichž do skupiny I. významu patřilo 1 519 (89,88 %) dvouvalenčních predikátů (*Netuší ale, že nejvíc toho dítě odkouká.*) a 73 (4,32 %) jednovalenčních predikátů (*Kdo nezažil, nemůže vůbec tušit.*). S II. významem se pojilo 42 (2,49 %) trojvalenčních predikátů (... *pod sebou jsem tušil propast výtahové šachty...*). Modální částice se v tomto makrotypu objevily 56krát (3,31 %) (*Trvala tuším tři týdny.*).

Navíc jsme stejně jako v makrotypu beletrie pozorovali výskyt 15 nenoremných vazeb „tušit o něčem“ (*Mnoho manželských párů netuší o závazcích...*) a 24 přechodníků.

3.1.3 Publicistika

V makrotypu publicistika se objevilo 2 696 výskytů slovesa „tušit“, z nichž jsme v průběhu valenční analýzy vyřadili 170, jelikož se jednalo o dublující se či chybné výskyty (*Většina dětí se do školy tuší.*), také jsme vyřazovali výskyty, které neplnily funkci predikátu nebo nebyly verby finity, případně jsme museli některé výskyty vyřadit, protože jsme nedokázali určit jejich význam z nedostatečného kontextu. Zůstalo nám tak 2 526 výskytů vhodných k analýze.

Provedením valenční analýzy jsme získali 2 393 (94,73 %) dvouvalenčních predikátů (*Vůbec jsem například netušil, že je Olda takový puntičkář.*) a 69 (2,73 %) jednovalenčních predikátů užitých v I. významu (... *stačí, když*

budete přibližně tušit.). Dále bylo 17 (0,67 %) trojvalenčných predikátů spjato s II. významem (*V rozlehlém areálu zahrady tušíme v mlze siluety budov.*). Zbýlých 47 (1,86 %) výskytů se objevilo ve formě modálních částic (*... s muzikálem Mýdlový princ. Toho už máme odehraných tuším tak 320 repríz.*).

V makrotypu publicistika jsme také pozorovali výskyt vazeb typu: *(...) nechtějí být spjati s dopingovou aférou takových rozměrů,“ tuší překážkář Petr Svoboda (...)*, tato vazba však nebyla uvedena ve slovníku Slovesa pro praxi, současně jsme ji však ve slovníku zaznamenali u níže popsaného predikátu „soudit“, analogicky jsme tedy tento typ vazby zahrnuli do skupiny dvouvalenčných predikátů pojících se s II. významem a nepovažovali jsme jej za nenoremní.

Naopak nenoremní vazba „tušit o něčem“ se i v publicistických textech objevila 15krát (*Ostatní prý údajně opravdu netušili o nebezpečí, které jim hrozí.*). Také jsme našli 7 přechodníků.

3.1.4 SYN2015

Makrotyp publicistika v korpusu SYN2015 obsahoval 2 892 výskytů slovesa „tušit“. Z tohoto počtu jsme vyřadili 210 výskytů, které se dublovaly nebo byly chybné, také se v některých případech nejednalo o verba finita či slovesa ve funkci predikátu, případně jsme z nedostatečného kontextu nebyli schopni určit význam sloves.

Po vyřazení výskytů nevhodných k analýze jsme získali 2 682 predikátů, z nichž jsme k I. významu přiřadili 2 500 (93,21 %) dvouvalenčných predikátů (*To jsem ovšem netušila, že i mně bude přes třicet...*) a 80 (2,98 %) jednovalenčných predikátů (*Nevím, vůbec netuším.*). II. význam se pojil s 25 (0,93 %) trojvalenčními predikáty (*Za zády totiž tušil nabíhajícího střelce.*). Také jsme v makrotypu publicistika zaznamenali 77 (2,87 %) modálních částic (*Ano, byli tuším tři další zájemci.*).

Dále jsme zaznamenali 26 chybných vazeb „tušit o něčem“ (*Já o ní donedávna taky skoro netušil.*) a 7 přechodníků.

Tabulka č. 1 („tušit“)

	I. (2val.)	I. (1val.)	II. (3val.)	Modální částice
Beletrie	91,68 %	5 %	2,04 %	1,29 %
Oborová lit.	89,88 %	4,32 %	2,49 %	3,31 %
Publicistika	94,73 %	2,73 %	0,67 %	1,86 %
SYN2015	93,18 %	3,02 %	0,93 %	2,87 %

3.1.5 Dílčí závěr

Provedením valenční analýzy jsme získali velmi podobné výsledky u všech makrotypů – nejčastěji byl autory textů využit I. význam sloves ve formě dvouvalenčních predikátů (u tří makrotypů ve více než v 90 % výskytů, v makrotypu oborová literatura pak v 89,88 %).

Poněkud vymykajícím se prvkem je dle našeho názoru nejčastější využití modálních částic v makrotypu oborová literatura, naopak nejméně byly modální částice využity v makrotypu beletrie. V naší práci nestanovujeme samostatné hypotézy ke každému predikátu, ale pokud bychom tak činili, očekávali bychom největší zastoupení v makrotypu beletrie (jako je tomu níže u slovesa „představit si“). Vysvětlení lze hledat v zahrnutí autobiografických publikací do makrotypu oborová literatura.

Zajímavostí je shodný počet 15 nenoremných vazeb „tušit o něčem“ ve všech makrotypech i přes různorodý celkový počet výskytů slovesa „tušit“, jediný rozdíl v počtu jsme zaznamenali v makrotypu publicistika v korpusu SYN2015, v němž se objevilo 26 daných vazeb. Příčinu téměř dvakrát vyššího výskytu v korpusu SYN2015 nemůžeme bez srovnání se staršími korpusy uvést, obecně zde ale pozorujeme poměrně silnou tendenci k užívání nenoremní vazby, kterou jsme u ostatních predikátů nezaznamenali.

První hypotézu jsme tudíž nemohli potvrdit, jelikož nenoremnní vazby se vyskytly ve všech makrotýpech ve stejném počtu (v našich hypotézách nepracujeme s makrotýpem SYN2015).

Druhou hypotézu můžeme potvrdit, budeme-li se striktně držet pojmu „význam“. Ovšem v případě započítání modálních částic do výsledků (to jsme ostatně výše činili), musíme také tuto hypotézu ponechat nepotvrzenou.

Třetí hypotézu se podařilo prokázat – makrotýp oborová literatura obsahoval nejméně sloves plnících funkci predikátu (zde jsme proto modální částice do výsledku nezapočítávali).

Čtvrtou hypotézu jsme potvrdit nedokázali, jelikož nejvyšší počet přechodníků zahrnoval makrotýp beletrie. Pravděpodobnou příčinou je (stejně jako u slovesa „pozorovat“) možnost zahrnutí do tohoto makrotýpu textů starých až 75 let (od využitého vydání však mohlo uplynout nanejvýš 25 let).

Pátou hypotézu lze potvrdit s dostatečně průkaznými výsledky. Ve dvou makrotýpech byly nejčastěji využity dvouvalenční predikáty, a sice ve více než v 90 %, v makrotýpu oborová literatura však výsledek činil 89,88 %.

S potvrzením páté hypotézy souvisí i správnost šesté hypotézy – v makrotýpu publicistika převažovalo využití I. významu formou dvouvalenčních predikátů (ostatně stejně jako u zbylých makrotýpů), autoři textů využili první význam v 94,73 % (nejčastěji ze všech makrotýpů).

Srovnáme-li makrotýpy publicistika v korpusech SYN2015 a SYN2020, výsledky budou dosti podobné, ať už se jedná o počet sloves vhodných k analýze, především však o procentuální zastoupení jednotlivých významů a vazeb (a v tomto makrotýpu také modálních částic). Největší rozdíl v zastoupení jednotlivých vazeb tak činil 1,55 % ve skupině I. významu.

Jak jsme již uvedli výše, výsledky valenční analýzy ukázaly, že u slovesa „tušit“ je autory textů využíváno především I. významu, a sice v podobě dvouvalenčních predikátů, zbylé vazby či modální částice nebyly v žádném z makrotýpů použity ve více než v 5 %.

3.2 „Pomyslet si“

Sloveso „pomyslet si, pomyslit si“ (patřící do skupiny predikátů vlastnění informace i do skupiny predikátů získávání informace) není ve slovníku Slovesa pro praxi uváděno samostatně, ale pouze jako jeden z významů sloves „pomyslet, pomyslit“. Uvedený význam zde zahrnuje dva vzorce¹¹¹:

I. Usoudit, nabýt mínění, uvědomit si

a) Val 1 – VF – Val 2 (*Nepomyslela jsem si nic špatného.*)

někdo – si pomyslí – něco/že.../„...“

b) Val 1 – VF – Val 2 – Val 3 (*Pomyslil jsem si o Jardovi, že je opravdový hlupák.*)

někdo – si pomyslí – něco/že... – o někom

Sloveso „pomyslet“ vyhledané dotazem [lemma="pomyslet"&pos="V"] s využitím pozitivního filtru [afun="AuxT"] se v korpusu SYN2020 vyskytlo 9 047krát. Sloveso „pomyslit“ v korpusu patří pod lemma „pomyslet“.

3.2.1 Beletrie

Makrotyp beletrie zahrnoval 8 376 výskytů slovesa „pomyslit si“. Z daného počtu jsme vyřadili 289 výskytů obsahujících sloveso „pomyslet“ či výskyty v jiné funkci než ve funkci predikátu, dále chybné a dublující se výskyty. Vyřazeny byly také výskyty, v jejichž případě se nejednalo o verba finita nebo které nebylo možné započítat do výsledků z důvodu nedostatečného kontextu.

Po vyřazení nám zůstalo 8 087 výskytů, z nichž jsme do skupiny a) zařadili 7 993 (98,84 %) dvouvalenčních predikátů (*Vždyt' měla pravdu, pomyslel si.*) a zbylých 94 (1,16 %) trojvalenčních predikátů jsme přiřadili ke skupině b) (*Hattie si o ní pomyslí, že je hloupá a banální.*). V konkordančním seznamu jsme nenalezli žádný přechodník.

3.2.2 Oborová literatura

Sloveso „pomyslit si“ se v makrotypu oborová literatura vyskytlo pouze 469krát. Z tohoto počtu jsme vyřadili 39 výskytů (důvody: výskyt slovesa „pomyslet“, nejednalo se o predikát či o verbum finitum, nedostatečný kontext, chybné

---

¹¹¹ SVOZILOVÁ, Nad'a, Hana PROUZOVÁ a Anna JIRSOVÁ. *Slovesa pro praxi: valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997, s. 153. ISBN 80-200-0618-4.

a dublující se výskyty). Následně nám zbylo 430 výskytů, se kterými jsme mohli dále pracovat.

Skupina a) obsahovala 404 (93,95 %) dvouvalenčních predikátů („*Páni,“ pomyslí si Cooleyová.*“) a skupina b) pak 26 (6,05 %) trojvalenčních predikátů (*Co by si o něm pomyslela jeho rodina?*). Nenalezli jsme žádné přechodníky.

3.2.3 Publicistika

Makrotyp publicistika obsahoval nejnižší počet sloves „pomyslet si“ – pouze 202 výskytů, z nichž jsme 16 v průběhu valenční analýzy vyřadili, jelikož obsahovaly sloveso „pomyslet“, chybné výskyty a dublující se výskyty, dále také výskyty, jež neplnily funkci predikátu nebo nebyly verby finity, případně jsme nemohli určit jejich zařazení do skupiny kvůli nedostatečnému kontextu.

Zůstalo nám tak 186 výskytů. Z tohoto počtu patřilo 169 (90,86 %) dvouvalenčních predikátů do skupiny a) (*V tu ránu jsem si pomyslel, že nejspíš žiju na planetě Žužu.*) a 17 (9,14 %) trojvalenčních predikátů do skupiny b) (*Co jste si pomyslela o knedlíkách [sic!], když jste je viděla poprvé?*). V makrotypu se nevyskytly žádné přechodníky.

3.2.4 SYN2015

V makrotypu publicistika se v korpusu SYN2015 vyskytlo 205 sloves „pomyslet si“, z nichž jsme vyřadili 31 výskytů, jelikož se nejednalo o verba finita či o slovesa ve funkci predikátu, také jsme zaznamenali slovesa „pomyslet“ a chybné adublující se výskyty, navíc jsme v některých případech nedokázali přiřadit slovesa ke vzorcům kvůli nedostatečnému kontextu. Po vyřazení nám zůstalo 174 výskytů.

Ke skupině a) jsme přiřadili 155 (89,08 %) dvouvalenčních predikátů (*Tehdy jsem si poprvé pomyslel, že bych měl zkusit udělat něco sám za sebe...*) a 19 (10,92 %) trojvalenčních predikátů (*Čím jsme starší, tím méně často si o někom pomyslíme, že je úžasný.*). Makrotyp neobsahoval žádný přechodník.

Tabulka č. 2 („pomyslet si“)

	a) 2val.	b) 3val.
Beletrie	98,84 %	1,16 %
Oborová literatura	93,95 %	6,05 %
Publicistika	90,86 %	9,14 %
SYN2015	89,08 %	10,92 %

3.2.5 Dílčí závěr

Náš průzkum ukázal, že autoři textů v naprosté většině využívají dvouvalenční predikáty; tento výsledek však není překvapivý vzhledem k tomu, že dvouvalenční vzorce jsou ve slovníku Slovesa pro praxi zastoupeny nejvíce (a týká se jich proto i jedna z našich hypotéz). Největší zastoupení těchto vzorců vykazoval makrotyp beletrie, který současně obsahoval mnohem vyšší počet predikátů oproti zbylým makrotypům (8 087) – to patrně souvisí s velmi častým využíváním nevlastní přímé řeči v beletristických textech.

První hypotézu jsme nemohli potvrdit, jelikož jsme v makrotypech nenalezli žádné nenoremní vazby. Druhou hypotézu se nám taktéž nepodařilo prokázat, jelikož skupina b) byla v makrotypu beletrie zastoupena jen 1,16 % (v ostatních makrotypech ale měla zastoupení přesahující 2 %), zde také vidíme možnou souvislost s výše zmíněným užíváním nevlastní přímé řeči.

Rovněž třetí hypotéza zůstala nepotvrzena. Makrotyp oborová literatura sice obsahoval jen 430 výskytů (oproti 8 087 výskytů v makrotypu beletrie), v makrotypu publicistika se však objevilo pouze 202 predikátů. Také čtvrtou hypotézu jsme nemohli potvrdit, jelikož přechodníky se neobjevily v žádném ze zkoumaných makrotypů.

Pátou hypotézu jsme však již potvrdili – ve všech makrotypech byly ve většině případů využity dvouvalenční predikáty. Rovněž šestou hypotézu se nám podařilo potvrdit, v naprosté většině textů autoři využili dvouvalenční predikáty (výsledek však není příliš průkazný, protože ke slovesu „pomyslet si“ se váže

pouze jeden význam a stejný výsledek jsme zaznamenali též u ostatních makrotypů).

Pokud srovnáme makrotyp publicistika v korpusech SYN2015 a SYN2020, zjistíme, že sloveso „pomyslet si“ se v nich vyskytuje v téměř shodném počtu (205 a 202), po vyřazení sloves nevhodných k analýze jsme však získali o něco rozdílnější výsledky (155 a 186). I přes to se po převedení na procenta výsledky ukázaly být takřka shodnými (89,08 % a 90,86 %).

Pomocí valenční analýzy jsme zjistili, že predikát „pomyslet si“ bývá ve všech makrotypech nejčastěji využíván ve své dvouvalenční formě. V makrotypu beletrie je tato forma využívána dokonce téměř v 99 %. Míra využití jiných typů vazeb nepřekračuje hranici 11 %.

3.3 „Představit si“

U hesla „představit si“ (patřícího jak do skupiny predikátů vlastnění informace, tak do skupiny predikátů získávání informace) uvádějí autoři slovníku Slovesa pro praxi dva významy¹¹²:

I. (U)dělat si o něčem představu, vybavit si / vybavovat si

Val 1 – VF – Val 2 (*Helenka si představila svůj dívčí pokojíček a zastesklo se jí po něm.*)

někdo – si představí / si představuje – někoho/něco/že...

Modální částice

Autoři slovníku u tohoto významu uvádí poznámku, že „v imperativu nabývá dok. PŘEDSTAVIT SI povahy modální částice“¹¹³. Proto jsme dané predikáty, jež „nemají větněčlenskou platnost“¹¹⁴, vyčlenili zvlášť. Predikáty v imperativu však nebyly modálními částicemi ve všech případech (*Použijte trochu své představivosti! Představte si, že jste profesor Emmett...*).

---

¹¹² SVOZILOVÁ, Nad'a, Hana PROUZOVÁ a Anna JIRSOVÁ. *Slovesa pro praxi: valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997, s. 175. ISBN 80-200-0618-4.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ GREPL, Miroslav a Marek NEKULA. Epistémická částice. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 1. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EPIST%C3%89MICK%C3%81%20%C4%8C%C3%81STICE>

II. V duchu (u)vidět někoho n. něco nějak

Val 1 – VF – Val 2 – Val 3 (*Na chvíli si Irenu představil jako svou ženu.*)

někdo – si představí / si představuje – někoho/něco – nějak/někde/nějaké(ho)

Korpus SYN2020 obsahoval 9 935 výskytů vyhledaných pomocí dotazu [lemma="představit"&pos="V"] s pozitivním filtrem [afun="AuxT"] a také s negativním filtrem [lc="se"]. Jsme si vědomi, že využitím tohoto dotazu jsme pravděpodobně nezískali úplně všechny výsledky obsahující sloveso „představit si“, ale jevil se nám jako nejvhodnější možnost zahrnující dostatečný počet výskytů.

Poté, co jsme začali přiřazovat výskyty k jednotlivým významům a vzorcům, pozorovali jsme velmi vysoký počet spojení slovesa „představit si“ se slovesy „dovést“, „umět“, „chtít“ a „dokázat“. V prvních 100 konkordančních řádcích jsme zaznamenali 58 výskytů obsahujících tato slovesa. Rozhodli jsme se proto přidat negativní filtr obsahující také daná čtyři slovesa (jako lemmata), přestože víme, že v některých případech jsme tak mohli odstranit i výskyty, kde se uvedená slovesa nepojila se slovesem „představit si“, ale myslíme si, že počet takových případů byl v celkovém počtu zanedbatelný a že nám i přes to zůstal dostatečný počet výskytů vhodných ke zkoumání.

Nakonec jsme tak získali 4 784 výskytů, se kterými jsme dále pracovali, a z tohoto počtu jsme v průběhu analýzy vyřadili vysoký počet výskytů, které se v konkordančním seznamu objevily především ve funkci podmětu – „lze si představit“, „je těžké si představit“.

3.3.1 Beletrie

Makrotyp beletrie obsahoval 1 872 výskytů slovesa „představit si“, z nichž jsme vyřadili 477 výskytů, jelikož jsme kvůli nedostatečnému kontextu nedokázali určit význam slovesa nebo se slovesa nevyskytovala ve formě verba finita či ve funkci predikátu. Také jsme zaznamenali výskyty sloves „představit (se)“ a dublující se a chybné výskyty (*Představ, že si nemůže jen tak bez výčitky sednout vedle...*) či chybná spojení typu „snažila si představit“ (která se však nevyskytovala ve funkci predikátu, proto bychom je do valenční analýzy nezařadili ani v případě, že by byla utvořena správně), která se objevovala napříč všemi makrotypy.

Po vyřazení nám zůstalo 1 395 predikátů. K I. významu jsme přiřadili 815 (58,42 %) dvouvalenčních predikátů (*Přesto se mu sevřely útroby, když si to jen představil.*). Dále jsme zaznamenali 387 (27,74 %) modálních částic (*Představ si, Eva našla svou lásku na internetu.*). Ve II. významu se vyskytlo 193 (13,84 %) trojvalenčních predikátů (*Představil si člověka deprimovaného stavem německé kultury...*). V tomto makrotypu jsme nenalezli žádný přechodník.

3.3.2 Oborová literatura

V makrotypu oborová literatura se objevilo 1 971 výskytů slovesa „představit si“. Z tohoto počtu jsme v průběhu valenční analýzy vyřadili 604 výskytů kvůli nedostatečnému kontextu, také jsme zaznamenali slovesa v jiné větněčlenské platnosti než ve funkci predikátu či slovesa, jež nebyla verby finity, či slovesa „představit (se)“ a dublující se výskyty. Zůstalo nám tak 1 367 výskytů.

Ve skupině I. významu se objevilo 986 (72,13 %) dvouvalenčních predikátů (*Představte si tu nesmírnou délku DNA...*). Dále jsme v konkordančním seznamu našli 62 (4,54 %) modálních částic (*Představte si, oni tam ti baráčníci mají divadlo!*). Do skupiny II. významu jsme zařadili 319 (23,34 %) trojvalenčních predikátů (*Představíte si ho, jak s koštětem tancuje na curlingovém hřišti...*). Ani v tomto makrotypu jsme nenalezli žádný přechodník.

3.3.3 Publicistika

V makrotypu publicistika jsme sloveso „představit si“ zaznamenali 941krát. Následně jsme vyřadili 333 výskytů (důvody: nedostatečný kontext, jiná větněčlenská platnost než predikát, nejednalo se o verbum finitum, výskyt slovesa „představit (se)“, dublující se výskyty).

Po vyřazení nám zůstalo 608 výskytů, z nichž jsme do skupiny I. významu zařadili 470 (77,30 %) dvouvalenčních predikátů (*Představila jsem si, jak oznámím manželovi, že naše pianino...*). Dále jsme zaznamenali 52 (8,55 %) modálních částic (*Marti, představ si, že jsem si podala seznamovací inzerát!*) a II. význam byl autory textů využit 86krát (14,14 %) (*Představte si své emoce jako malé imaginární štěně...*). Taktéž ani v tomto makrotypu nebyl použit žádný přechodník.

3.3.4 SYN2015

Makrotyp publicistika v korpusu SYN2015 obsahoval 960 výskytů slovesa „představit si“. Vyřadili jsme 362 výskytů, které se objevily v jiné větněčlenské platnosti než ve funkci predikátu či nebyly ve formě verba finita, také jsme u některých sloves nedovedli určit význam kvůli nedostatečnému kontextu nebo jsme vyřadili slovesa „představit (se)“ a dublující se výskyty. Zůstalo nám tak 597 výskytů.

K I. významu jsme přiřadili 467 (78,22 %) dvouvalenčních predikátů (*Odložte závist a představte si, že tady bydlíte, žijete, máte děti...*). V konkordančním seznamu se objevilo také 55 (9,21 %) modálních částic (*V 21. století v něm, představte si, plavaly nudle.*). Skupina II. významu pak obsahovala 74 (12,56 %) trojvalenčních predikátů (*Představte si Davida Beckhama v ženském vydání.*). Nenalezli jsme žádné přechodníky.

Tabulka č. 3 („představit si“)

	I. (2val.)	II. (3val.)	Modální částice
Beletrie	58,42 %	13,84 %	27,74 %
Obor. lit.	72,13 %	23,34 %	4,54 %
Publicistika	77,30 %	14,14 %	8,55 %
SYN2015	78,22 %	12,56 %	9,21 %

3.3.5 Dílčí závěr

Makrotypy beletrie a oborová literatura vykazovaly podobné počty výskytů nejen před vyřazením slov nevhodných k analýze, ale především po jejich vyřazení. Ve všech makrotýpech využívali autoři textů nejčastěji I. význam v podobě dvouvalenčních predikátů.

Za pozornost stojí velmi vysoký počet modálních částic užitých v textech makrotypu beletrie. Nejedná se však o překvapivý výsledek (na rozdíl od výsledků u slovesa „tušit“, u něhož nejvíce modálních částic obsahoval makrotyp oborová literatura) vzhledem k častému využívání dialogů napodobujících autentické rozhovory v beletristických textech. V makrotypu oborová literatura se pak modální částice objevovaly především v autobiografických publikacích.

První hypotézu nemůžeme potvrdit ani vyvrátit, jelikož ani jeden z makrotypů neobsahoval nenoremní vazby. Druhou hypotézu jsme naším zkoumáním potvrdili, v makrotypu beletrie byly využity oba významy (58,42 % a 13,84 %). Nejen významy, ale také kategorie modálních částic byla využita více než ve 2 % (27,74 %). Uvědomujeme si ale, že tuto podmínku splňují také zbylé makrotypy, výsledek proto nepoukazuje na výjimečnost beletristického makrotypu a jeho široký slovník (nadto se se slovesem „představit si“ nepojí mnoho významů).

Třetí hypotézu se nám nepodařilo potvrdit, protože nejméně analyzovaných sloves ve funkci predikátu obsahoval makrotyp publicistika. Čtvrtá hypotéza zůstala nepotvrzená, jelikož makrotyp oborová literatura, ale současně ani zbývající makrotypy neobsahovaly žádný přechodník.

Pátou hypotézu jsme potvrdili s dostatečně rozsáhlým dokladovým materiálem – ve všech makrotypech autoři textů nejčastěji využívali dvouvalenční predikáty. Také šestou hypotézu se nám podařilo prokázat. V makrotypu publicistika byl I. význam zastoupen 77,30 % výskytů.

Srovnáme-li publicistické makrotypy v korpusech SYN2015 a SYN2020, získáme velmi podobný počet predikátů (597 a 608), stejně jako počet celkových výskytů (960 a 946). Procentuální zastoupení významů a modálních částic se pak neliší o více než 1,58 %. Využívanost vazeb se tudíž (dle výsledků) v čase takřka nemění.

Pomocí našeho průzkumu jsme zjistili, že potenciál slovesa „představit si“ je využíván mnohem více než u zbývajících zkoumaných sloves. I. význam sice byl využit minimálně v 58,42 %, ale zbývající kategorie (II. význam a modální částice) byly ve všech případech krom jednoho (modální částice v makrotypu oborová literatura) zastoupeny nejméně v 8,55 % (a nejvíce dokonce v 27,74 %).

3.4 „Soudit“

Heslo „soudit“ ve slovníku Slovesa pro praxi zahrnuje tři významy s několika různými obecnými a explicitními vzorci¹¹⁵:

I. Rozhodovat soudní pře, konat soud

Val 1 – VF – Val 2

a) někdo – soudí – někoho/něco (*Případy těch, kdo se odvolají, soudí Nejvyšší soud.*)

b) někdo – soudí – nějak (*Komunistické soudy nesoudily spravedlivě, tedy nestranně, naopak, byly ovlivněny politicky, stranicky.*)

II. Posuzovat, kritizovat, odsuzovat

Val 1 – VF – Val 2

někdo/něco – soudí – někoho/něco (*Nesud' mě a můj prohřešek tak přísně, buď shovívavý, žádný nejsme bez viny.*)

III. Činit závěry, usuzovat, mínit, předpokládat

a) Val 1 – VF – Val 2 – Val 3

někdo – soudí – že.../něco/nějak – o někom/o něčem (*Co o tom všem soudíš?*)

b) Val 1 – VF – Val 2

někdo – soudí – že.../„...“ (*„Snad bychom měli zavolat policii,“ soudí Pánek.*)

c) Val 1 – VF – Val 2 – Val 3

někdo – soudí – podle něčeho/z něčeho – na někoho/na něco (*Podle řeči jsme soudili na cizinku.*)

Nadto jsme v korpusu textů zaznamenali výskyt několika dalších vzorců, které slovník Slovesa pro praxi neuvádí (vyjma frazému ve skupině III. c): *Podle čeho tak soudíte, kolegyně?*), jelikož se ale jedná o různé kombinace výše uvedených vzorců, případně o jednovalenční predikáty související s aktuálními a systémovými elipsami, nebudeme níže uvedené výskyty považovat za nenoremní, pouze je doplníme do naší valenční analýzy. Uvádíme zde pouze základní vzorce bez dalších upřesnění, příklady užití budou uvedeny u každého z makrotypů.

---

¹¹⁵ SVOZILOVÁ, Nad'a, Hana PROUZOVÁ a Anna JIRSOVÁ. *Slovesa pro praxi: valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997, s. 223–224. ISBN 80-200-0618-4.

I.: Val 1 – VF (někdo – soudí)

II.: Val 1 – VF (někdo – soudí)

III.: Val 1 – VF (někdo – soudí)

a) Val 1 – VF – Val 2 (někdo – soudí – nějak/něco//o něčem)

c) Val 1 – VF – Val 2 (někdo – soudí – podle/z něčeho)

c) Val 1 – VF – Val 2 – Val 3 (někdo – soudí – podle/z něčeho – něco/nějak/že...)

Autoři slovníku Slovesa pro praxi neuvádí ani IV. význam slovesa „soudit“, daný význam se však vyskytuje ve Slovníku spisovné češtiny¹¹⁶, proto jej nebudeme považovat za nenoremní:

IV. Určovat, přisuzovat

Val 1 – VF – Val 2 – Val 3 (někdo – soudí – někomu – něco)

Val 1 – VF – Val 2 (někdo – soudí – někomu)

Pozn.: Výpovědi ve většině případů obsahují (trojvalenční) spojení s pasivem („něco – je souzeno – někomu“).

Korpus SYN2020 obsahoval 3 405 výskytů slovesa „soudit“ vyhledaného pomocí dotazu [lemma="soudit"&pos="V"] a s využitím negativního filtru [afun="AuxT"].

3.4.1 Beletrie

V makrotypu beletrie jsme zaznamenali 1 220 výskytů slovesa „soudit“. Z tohoto počtu jsme v průběhu analýzy vyřadili 396 sloves, protože se daná slovesa objevila v jiné větněčlenské platnosti než ve funkci predikátu, případně se nejednalo o verba finita. V konkordančním seznamu se také vyskytla slovesa „soudit se“ či chybné (*... poloprázdné soudí místnosti se zářivkami*) nebo dublující se výsledky, v některých případech jsme také nedokázali určit význam kvůli nedostatečnému kontextu. Velké množství vyřazených sloves bylo způsobeno především přemírou přechodníků. Zůstalo nám tak 824 výskytů vhodných k analýze.

---

¹¹⁶ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Academia, 1998, s. 402. ISBN 80-200-0493-9.

K I. významu jsme ve skupině a) přiřadili 136 (16,50 %) dvouvalenčních predikátů (*Matku soudili soudci, kteří k tomu účelu byli pečlivě vybraní...*) a 5 (0,61 %) jednovalenčních predikátů (*... dokud soudit nebudou ženy a muži nebudou posláni domů hrát si na...*). Ve skupině b) jsme našli 7 (0,85 %) dvouvalenčních predikátů (*... aby Jema Merlyna soudil milosrdně, až dojde k soudu.*).

Do skupiny predikátů náležejících ke II. významu jsme zařadili 153 (18,57 %) dvouvalenčních predikátů (*... ještě mladší, než ty jsi teď. Tak ho nesud'.*) a 23 (2,79 %) jednovalenčních predikátů (*Neříká nic zbrklého, nesoudí a nehodnotí, jen poslouchá...*).

Ve III. významu jsme ve skupině a) zaznamenali 46 (5,58 %) trojvalenčních predikátů (*... o němž Josef soudil, že je nejuniverzálnějším prostředkem...*) a 9 (1,09 %) predikátů dvouvalenčních (*Soudíš správně...*). Skupina b) obsahovala 247 (29,98 %) dvouvalenčních predikátů (*Mikael Blomkvist soudil, že muž utekl směrem k vodě...*).

Do skupiny c) uvedené ve slovníku Slovesa pro praxi jsme zařadili jen 1 (0,12 %) trojvalenční predikát (*... z důsledného mizení věcí a lidí soudil bys snad na Malé Zelené Muže, na martánský únos...*), do námi výše vytvořené skupiny trojvalenčních predikátů ale patřilo 24 (2,91 %) výskytů (*... ale podle jejich hlasů soudila, že nejsou z města.*). Dále jsme zaznamenali 30 výskytů (3,64 %) dvouvalenčních predikátů (*... a proto mohla soudit jen podle korun stromů...*). Jednovalenčních predikátů se v tomto významu objevilo 55 (6,67 %) (*Jestli můžu soudit, tak neměl na vybranou.*).

Ke IV. významu jsme přiřadili 88 (10,68 %) trojvalenčních predikátů (*Ale ani to mi nebylo souzeno...*) obsahujících pasiva. Makrotyp beletrie obsahoval 201 přechodníků.

3.4.2 Oborová literatura

V makrotypu oborová literatura se vyskytlo 1 189 sloves „soudit“, z nichž jsme vyřadili 312 výskytů (důvody: nejednalo se o predikáty či verba finita, výskyt slovesa „soudit se“, nedostatečný kontext, dublující se výsledky).

Ze zbývajících 877 výskytů se 122 (13,91 %) objevilo v I. významu a ve skupině a) ve formě dvouvalenčních predikátů (... *od ostatních soudů, které po válce soudily nacisty...*) a 11 (1,25 %) ve formě jednovalenčních predikátů (*Právě před 70 lety začal v Havlíčkově Brodě soudit samozvaný lidový soud.*). Do skupiny b) jsme zařadili 12 (1,37 %) výskytů (*Aby nemusel nespravedlivě soudit, raději odložil soudcovský talár...*).

II. význam jsme zaznamenali u 44 (5,02 %) dvouvalenčních predikátů (... *kolikrát jsem jen soudil a odsuzoval svou manželku...*) a 34 (3,88 %) jednovalenčních predikátů (*Ale nesoudím a nikdy jsem nesoudil...*).

Ve III. významu se ve skupině a) vyskytlo 63 (7,18 %) trojvalenčních predikátů (... *jenž bezpochyby o italské skupině soudil, že je...*) a 16 (1,82 %) dvouvalenčních predikátů (*Takto soudí například Aratos ve své...*). Ve skupině b) se jednalo o 457 (52,11 %) dvouvalenčních predikátů (... *staří mystici soudili, že skutečný mudrc mlčí...*).

Skupina c) obsahovala 4 (0,46 %) trojvalenční predikáty uvedené ve slovníku Slovesa pro praxi (... *na jejichž dramatický obsah můžeme soudit z jejich spánkových aktivit...*), 18 (2,05 %) trojvalenčních predikátů patřících do námi výše vytvořené skupiny (... *z čehož soudím, že jeho autorem byl...*) a 14 (1,60 %) dvouvalenčních predikátů (*Pokud mohu soudit z jeho profilu na webových stránkách...*). Také se v tomto významu vyskytlo 57 (6,50 %) jednovalenčních predikátů (... *a pokud můžeme soudit, znají něco podobného i jiní živočichové.*).

Ke IV. významu jsme přiřadili 25 (2,85 %) výskytů trojvalenčních predikátů (*A i kdyby Osud mi soudil to, co potkalo...*). Makrotyp oborová literatura obsahoval 107 přechodníků.

3.4.3 Publicistika

V makrotypu publicistika se sloveso „soudit“ vyskytlo 996krát. Z těchto výskytů jsme postupně vyřadili 292 výskytů z několika důvodů (jiná větněčlenská platnost než predikát, nejednalo se o verbum finitum, dublující se výsledky, reflexivní sloveso „soudit se“). Sloveso „soudit se“ se v tomto makrotypu podle očekávání objevovalo mnohem častěji než v předešlých makrotypech. Po vytřídění nám zůstalo 704 výskytů vhodných k analýze.

K I. významu jsme do skupiny a) přiřadili 150 (21,31 %) dvouvalenčních predikátů (*Nyní soudí ty nejzávažnější trestné činy.*) a 11 (1,56 %) jednovalenčních predikátů (*Tupac prohlašoval, že soudit může jen Bůh.*). Do skupiny b) patřilo taktéž 11 (1,56 %) dvouvalenčních predikátů (*Soudili podle selského rozumu, a soudili dobře.*).

Ve II. významu se vyskytlo 52 (7,39 %) dvouvalenčních predikátů (*Nesoudím to, jen myslím...*) a 22 (3,13 %) jednovalenčních predikátů (*... popsat zralé ženy co nejpravdivěji. Nesoudím, nehodnotím ani neznámkuji.*).

Ve III. významu jsme ve skupině a) zaznamenali 30 (4,26 %) trojvalenčních predikátů (*O nich mnoho Čechů kvůli skandálům paušálně soudí, že nosí z ostudy kabát...*) a 3 (0,43 %) dvouvalenční predikáty (*Soudí tak deník Financial Times...*). Ve skupině b) se vyskytlo 377 (53,55 %) dvouvalenčních predikátů (*... a Turecko už zase vede válku, soudí The Guardian.*).

Skupina c) pak neobsahovala žádný trojvalenční predikát uvedený ve slovníku Slovesa pro praxi, našli jsme ovšem 11 (1,56 %) trojvalenčních predikátů z naší výše utvořené skupiny (*Z toho soudím, že i my musíme na chystaném koncertě...*) a 10 (1,42 %) dvouvalenčních predikátů (*Kdyby měli spotřebitelé soudit podle reklam, pak pro uhašení žízně...*). Také se v této skupině objevilo 10 (1,42 %) jednovalenčních predikátů (*Nemůžu soudit – mně tuhle svoji temnou tvář neukázala.*).

Jako predikáty pojící se se IV. významem jsme určili 15 (2,13 %) trojvalenčních predikátů (*Magické číslo jako kdyby bylo seriálu souzeno...*) a 2 (0,28 %) dvouvalenční predikáty (*Nebylo mi holt souzeno, беру to všechno na sebe*). V konkordančním seznamu se objevilo 99 přechodníků.

3.4.4 SYN2015

Makrotyp publicistika korpusu SYN2015 obsahoval 1 120 výskytů slovesa „soudit“. Vyřadili jsme 241 výskytů, jelikož se v jejich případě nejednalo o predikáty či verba finita nebo se význam slovesa nedal určit kvůli nedostatečnému kontextu, také jsme zaznamenali přítomnost slovesa „soudit se“ a dublující se a chybné výskyty (*Na Městském soudě v Praze...*). Zůstalo nám tak 879 výskytů.

Do kategorie sloves užitých v I. významu jsme do skupiny a) zařadili 190 (21,62 %) dvouvalenčních predikátů (*Kdo je bude soudit, pokud dojde třeba k vraždě?*) a 5 (0,57 %) jednovalenčních predikátů (*Přišel za mnou, proč soudím, když věc můžu vyřídit od stolu trestním příkazem.*). Skupina b) pak obsahovala 8 (0,91 %) dvouvalenčních predikátů (*Je v Česku hodně soudců, kteří soudí špatně? Naprostá většina soudí poctivě.*)

Ke II. významu jsme přiřadili 41 (4,66 %) dvouvalenčních predikátů (*Nikdy nesud' druhé.*) a 10 výskytů (1,14 %) ve formě jednovalenčních predikátů (*Taky už jsem ve věku, kdy tolik nesoudím.*).

Ve III. významu se ve skupině a) vyskytlo 51 (5,80 %) trojvalenčních predikátů (*... co o takovém obrazu svého otce soudí jeho syn Zbyněk Fišer.*) a 8 (0,91 %) dvouvalenčních predikátů (*Soudí tak 57 procent oslovených firem.*) a ve skupině b) 509 (57,91 %) dvouvalenčních predikátů (*Znalci filmové série soudí, že by mohlo jít o následek nevhodného pitného režimu...*).

Skupina c) uvedená ve slovníku Slovesa pro praxi neobsahovala žádný trojvalenční predikát, námi výše utvořená skupina pak obsahovala 11 (1,25 %) trojvalenčních predikátů (*Z toho bych soudil, že mezi jedničkáře asi nepatříš.*). Ke stejné skupině jsme přiřadili 15 (1,71 %) dvouvalenčních predikátů (*Kdybych měl soudit podle nich, vy Češi dost paříte...*). Ve III. významu se také objevilo 10 (1,14 %) jednovalenčních predikátů (*Pokud můžu soudit, většina hostů tuhle hru na hromotluka...*).

Do skupiny IV. významu jsme zařadili 21 (2,39 %) trojvalenčních predikátů (*Dcery jsou mu v životě souzeny.*). Také jsme v tomto makrotypu zaznamenali 96 přechodníků.

Pro větší přehlednost jsme k tomuto predikátu na následující straně zařadili dvě tabulky shrnující nejen zastoupení jednotlivých vzorců, ale také zastoupení jednotlivých významů.

Tabulka č. 4 („soudit“ – vzorce)

	I. a) 2val.	I. a) 1val.	I. b) 2val.	II. 2val.	II. 1val.	III. a) 3val.	III. a) 2val.	III. b) 2val.	III. c) 3val.	III. c) 3val.	III. c) 2val.	III. c) 1val.	IV. 2+3val.
Beletrie	16,50	0,61	0,85	18,57	2,79	5,58	1,09	29,98	0,12	2,91	3,64	6,67	10,68
Obor. lit.	13,91	1,25	1,37	5,02	3,88	7,18	1,82	52,11	0,46	2,05	1,60	6,50	2,85
Publ.	21,31	1,56	1,56	7,39	3,13	4,26	0,43	53,55	0	1,56	1,42	1,42	2,41
SYN2015	21,62	0,57	0,91	4,66	1,14	5,80	0,91	57,91	0	1,25	1,71	1,14	2,39

Pozn.: Počty jsou uvedeny v procentech. Sloupec „III. c) 3val.“, jenž je vyznačen kurzívou, se váže ke skupině, která není uvedena ve slovníku Slovesa pro praxi. Ve sloupci IV. významu jsou uvedena celková procenta, tedy zastoupení trojvalenčních i dvouvalenčních predikátů (dvouvalenční predikáty se však vyskytly pouze v makrotypu publicistika v korpusu SYN2020).

Tabulka č. 5 („soudit“ – významy)

	I.	II.	III.	IV.
Beletrie	17,96 %	21,36 %	49,99 %	10,68 %
Oborová lit.	16,53 %	9,38 %	71,72 %	2,85 %
Publicistika	24,43 %	10,52 %	62,64 %	2,41 %
SYN2015	23,10 %	5,80 %	68,72 %	2,39 %

3.4.5 Dílčí závěr

Korpus SYN2020 obsahuje poměrně rovnoměrné zastoupení slovesa „soudit“ v jednotlivých makrotýpech (před vyřazením i po vyřazení sloves nehodících se k analýze).

Velké rozdíly oproti ostatním makrotypům jsme zaznamenali u makrotypu beletrie – především ve II., III. a IV. významu. Velké procentuální zastoupení ve IV. významu však dle našeho názoru není překvapivé, vezmeme-li v úvahu kontext, se kterým se tento význam pojí (často bývá něco někomu souzeno osudem, poměrně překvapivě jsme však právě tento význam několikrát zaznamenali i v makrotypu publicistika ve spojitosti s výsledky sportovních utkání).

První hypotézu jsme naším zkoumáním nepotvrdili, jelikož žádný z makrotypů neobsahoval nenoremní vazby. Naše druhá hypotéza se ukázala jako správná, všechny významy byly zastoupeny dokonce více než 10 % výskytů. Třetí hypotézu jsme nedokázali potvrdit, nejméně výskytů slovesa „soudit“ ve funkci predikátu totiž obsahoval makrotyp publicistika, naopak makrotyp oborová literatura jich zahrnoval nejvíce. Čtvrtá hypotéza se taktéž ukázala jako chybná – nejvíce přechodníků (201) se vyskytlo v makrotypu beletrie (o 94 více než v makrotypu oborová literatura).

Pátou hypotézu jsme potvrdili – ve všech makrotypech byly dvouvalenční predikáty využity nejčastěji (beletrie – 70,63 %, oborová literatura – 75,83 %, publicistika – 85,66 %). Rovněž šestou hypotézu se podařilo prokázat: v případě predikátu „soudit“ byl v makrotypu publicistika v 53,55 % využit III. význam (skupina b), dvouvalenční vzorce). Tento jev (a téměř stejné procento využití – 52,11 %) jsme zaznamenali rovněž u makrotypu oborová literatura. Vysvětlení nacházíme ve využívání automatizovaných pojmenování (publicistický funkční styl) a citací (odborný i publicistický funkční styl).

Porovnáním makrotypů publicistika v korpusech SYN2015 a SYN2020 získáme velmi podobné výsledky, přestože počet predikátů vhodných k analýze se lišil o 175 výskytů (jedná se o větší rozdíl než u zbylých sloves, které jsme porovnávali v daných dvou korpusech). Zastoupení IV. významu se lišilo jen 0,2 % – to může být způsobeno již výše zmíněnými výskyty v periodikách se zaměřením na sport. Podobně i ve využití I. významu jsme zaznamenali rozdíl pouze 1,33 %. Vyšší zastoupení tohoto významu u makrotypu publicistika v obou korpusech si vysvětlujeme zahrnutím textů patřících do zpravodajského stylu.

Zkoumané dva publicistické makrotypy také shodně neobsahovaly žádné trojvalenční predikáty uvedené ve slovníku Slovesa pro praxi a pojící se se III. významem (ovšem i v jiných makrotypech byla tato kategorie zastoupena nanejvýš v 0,46 %). Taktéž počet přechodníků se téměř nelišil (96 a 99).

Z našeho průzkumu vyplynulo, že všechny čtyři významy jsou autory textů ve všech makrotypech využívány nejméně z 5,80 %, s výjimkou IV. významu v makrotypu oborová literatura a také v makrotypech publicistika obou zkoumaných korpusů. Nejčastěji byl využit III. význam (minimálně v 49,99 %). Tento výsledek je pro nás poměrně překvapivý, protože daný význam vnímáme jako poněkud zastaralý, jeho využití však dokonce narůstá, srovnáme-li procentuální zastoupení v makrotypech publicistika v korpusech SYN2015 a SYN2020.

3.5 „Pozorovat“

Autoři slovníku Slovesa pro praxi uvádějí u hesla „pozorovat“ tři významy¹¹⁷:

I. Soustředěně sledovat zrakem, dívat se

Val 1 – VF – Val 2 (*Pes nedůvěřivě pozoroval, jak se blížíme k domu.*)

někdo – pozoruje – někoho/něco

II. Shledávat, uvědomovat si

Val 1 – VF – Val 2 (*Mimo jiné pozorujeme pokles v produkci odborné literatury.*)

někdo – pozoruje – něco/že...

III. Konat pozorování, výzkum za účelem poznání, zkoumat

Val 1 – VF – Val 2 – Val 3

někdo – pozoruje – něco/někoho – pomocí něčeho/něčím (*Lidé pozorovali částečné zatmění Slunce pomocí zakouřeného skla.*)

Též: Val 1 – VF – Val 2 (*Pacienta pak několik týdnů pozoruje tým odborníků.*)

Navíc jsme u každého ze tří významů zaznamenali výskyt obecného vzorce Val 1 – VF v souvislosti s výskyty výše popsaných aktuálních a systémových elips. Tyto výskyty nebudeme považovat za nenoremní, pouze je vyčleníme zvlášť.

---

¹¹⁷ SVOZILOVÁ, Nad'a, Hana PROUZOVÁ a Anna JIRSOVÁ. *Slovesa pro praxi: valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997, s. 162. ISBN 80-200-0618-4.

Predikáty „pozorovat“ ve významu „zaznamenávat“ jsme přiřazovali do skupiny II. významu, a pokud se objevily v přeneseném významu „sledovat“ (*Huawei celou tahanici spíše pozoroval z povzdálí a v klidu a soukromí připravoval vlastní supertelefon...*), zařadili jsme je do skupiny I. významu.

Sloveso „pozorovat“ vyhledané pomocí dotazu [lemma="pozorovat"&pos="V"] se v korpusu SYN2020 vyskytovalo 12 384krát.

3.5.1 Beletrie

Makrotyp beletrie obsahoval 7 254 výskytů slovesa „pozorovat“. V průběhu valenční analýzy jsme vyřadili 389 výskytů, a to z několika důvodů: konkordanční řádek neobsahoval dostatečný kontext pro spolehlivé určení významu slovesa nebo se dané sloveso nevyskytovalo ve funkci predikátu, případně se nejednalo o verbum finitum nebo se ve výsledcích objevilo reflexivní sloveso „pozorovat se“. V několika případech jsme také zaznamenali chybné výskyty (*... že se pozoruju sněhové vločky...*; *... včera jsem ji pozorovat...*) či výskyty, které se dublovaly.

Po vyřazení jsme získali 6 865 výskytů, z nichž se 6 570 (95,70 %) vyskytlo v I. významu uváděném ve slovníku Slovesa pro praxi a současně jako dvouvalenční predikáty (*Ella vrněla a pozorovala motýly poletující kolem křoví u schodů na verandu.*). Ve II. významu se dvěma valenčními pozicemi jsme zaznamenali 155 výskytů (2,26 %) (*Nepozoroval jsem žádné omezení.*). Ve III. významu jsme valenční analýzou získali 25 trojvalenčních (0,36 %) (*Juraj stojí vedle u okna a námořnickým dalekohledem pozoruje okolí.*) a 76 (1,11 %) dvouvalenčních predikátů (*Sice ji pořád ještě bedlivě pozorují, ale doktor pevně věří, že se z toho...*).

Nadto jsme v souvislosti s aktuálními a systémovými elipsami zaznamenali také výskyty jednovalenčních predikátů. V I. významu se jedná o 38 výskytů (0,55 %) (*Nic netvoří, jen pozoruje.*) a ve III. významu pouze o 1 výskyt (0,01 %) (*Než uděláte kávu, budu pozorovat za vás.*). V beletristických textech se objevilo 7 přechodníků.

3.5.2 Oborová literatura

Sloveso „pozorovat“ se v makrotypu oborová literatura vyskytovalo v počtu 3 520 výskytů. Z tohoto počtu jsme vyřadili 835 výskytů, a sice z několika

důvodů. Význam slovesa jsme v některých případech nedokázali určit kvůli nedostatečnému kontextu, dále se výskyty sloves objevovaly v jiné větněčlenské platnosti než ve funkci predikátu nebo se nejednalo o verba finita, také jsme zaznamenali výskyty slovesa „pozorovat se“, chybné výskyty (*Pozorován í je metodou, která se dá použít při zkoumání...; Když struna padá k horizontu, vnější pozorovat bude pozorovat, jak se zhmotňuje...*) či dublované výskyty.

U oborové literatury jsme pozorovali větší potíže s nedostatečným kontextem než u jiných makrotypů. Potíže byly pravděpodobně způsobeny tím, že texty odborného funkčního stylu často obsahují složitější, a tudíž rozsáhlejší větné konstrukce. U tohoto makrotypu jsme také zaznamenali mnohem vyšší počet konstrukcí typu „(ne)lze pozorovat“ než u zbylých dvou makrotypů.

Po vyřazení nám zbylo 2 685 výskytů. Z daného počtu se 889 výskytů (33,11 %) objevilo v I. významu ve formě dvouvalenčních predikátů (*... protože se nemůžu soustředit, když mě upřeně pozoruješ...*). Nejvíce výskytů – 1206 (44,92 %) – se pojilo s II. významem a s dvouvalenčními predikáty (*Se znepokojením začínám pozorovat, že není vyhráno.*). Ve III. významu jsme zaznamenali 56 (2,09 %) trojvalenčních predikátů (*„Tři z našich galaktických sousedů můžeme pozorovat pouhým okem...“*) a 514 (19,14 %) dvouvalenčních predikátů (*... během níž vědci v osmi různých zemích pozorovali více než půl milionu mužů a žen různého věku...*).

U dvou významů jsme pozorovali také výskyty náležející k obecným vzorcům s jednovalenčními predikáty, které souvisí s využíváním aktuálních a systémových elips. V I. významu jsme našli 11 výskytů (0,41 %) (*Čím víc zblízka pozoruju, tím víc toho vidím.*) a ve III. významu 9 výskytů (0,34 %) (*Rozhodli se pro společný projekt. Jeden učil, druhý pozoroval.*). Makrotyp oborová literatura neobsahoval žádné přechodníky.

3.5.3 Publicistika

V makrotypu publicistika se sloveso „pozorovat“ objevilo 1 610krát. Z toho jsme vyřadili 372 výskytů (důvody: nedostatečný kontext, jiná větněčlenská platnost než predikát, nejednalo se o verbum finitum, výskyty slovesa „pozorovat se“, dublované výskyty), a zůstalo nám tak 1 238 výskytů.

Provedením valenční analýzy jsme získali 686 (55,41 %) výskytů dvouvalenčních predikátů užitých v I. významu (*Rozhodující akci série pozoroval z trestné lavice.*) a 394 (31,83 %) dvouvalenčních predikátů užitých ve II. významu (*Celkem jsem ale pozoroval zájem.*). Ke III. významu jsme přiřadili 23 výskytů (1,86 %) trojvalenčních predikátů (*Ten předmět jsem pozoroval jen z dálky pomocí dalekohledu.*) a 125 výskytů (10,10 %) dvouvalenčních predikátů (*Úplné zatmění budou pozorovat až naši potomci 7. října 2135.*).

Konkordanční seznam obsahoval také jednovalenční predikáty (v souvislosti s aktuálními a systémovými elipsami). Do skupiny I. významu patřilo 8 výskytů (0,65 %) (*... ale vy sami jste mimo, pozorujete, neúčastníte se.*) a do skupiny III. významu pouze 2 výskyty (0,16 %) (*Stanice byla původně v dřevěném srubu, kde osádka pozorovala a žila až do roku 1954.*). Výskyt přechodníků jsme nezaznamenali.

3.5.4 SYN2015

V korpusu SYN2015 jsme u makrotypu publicistika zaznamenali 1 466 výskytů slovesa „pozorovat“. Z daného počtu jsme vyřadili 354 výskytů kvůli nedostatečnému kontextu, dublujícím se výskytům, především ale proto, že se vyřazená slovesa nevyskytovala ve funkci predikátu či ve formě verba finita. Také se v konkordančním seznamu několikrát objevilo reflexivní sloveso „pozorovat se“.

Po vyřazení jsme získali 1 112 výskytů. K I. významu jsme přiřadili 679 (61,06 %) dvouvalenčních predikátů (*... a jen tak pozoruje kolemjdoucí...*) a ke II. významu 300 výskytů (26,98 %) ve formě dvouvalenčních predikátů (*V prvním pololetí firma pozoruje růst poptávky...*). III. význam se pak pojil s 20 (1,80 %) trojvalenčními predikáty (*... který Měsíc pozoruje teleskopem kdesi v Africe.*) a s 99 (8,81 %) dvouvalenčními predikáty (*Badatelé studující chování zvířat zde dlouhodobě pozorují šest velkých klanů hyen...*).

U III. významu jsme zaznamenali jeden vymykající se výskyt (*... a vědci získají data se stejným rozlišením, jako by pozorovali pomocí jedné obrovské antény...*), který zde uvádíme proto, že jsme jej sice přiřadili ke III. významu, ale současně ke dvouvalenčním predikátům – schází zde totiž předmět „něco/někoho“, ale

současně autor textu uvádí třetí valenční pozici „pomocí něčeho/něčím“, nejedná se tak o nenoremní výskyt, pouze jsme tímto chtěli upozornit na modifikaci vzorce uvedeného výše.

Navíc se v tomto makrotypu objevilo několik jednovalenčních predikátů, jejichž výskyt souvisí s aktuálními a systémovými elipsami. V případě I. významu se jednalo 12 výskytů (1,08 %) (*Tvůrci pozorují, zachycují, ...*) a ke III. významu jsme přiřadili 3 výskyty (0,27 %) (*... na zdi vyzývá: „Při vlhkosti nad 90 procent nepozorujeme.“ Hrozilo by znečištění kapičkami špinavé vody.*). Konkordanční seznam neobsahoval žádný přechodník.

Tabulka č. 6 („pozorovat“)

	I. (2val.)	I. (1val.)	II. (2val.)	III. (3val.)	III. (2val.)	III. (1val.)
Beletrie	95,70 %	0,55 %	2,26 %	0,36 %	1,11 %	0,01 %
Obor. lit.	33,11 %	0,41 %	44,92 %	2,09 %	19,14 %	0,34 %
Publ.	55,41 %	0,65 %	31,83 %	1,86 %	10,10 %	0,16 %
SYN2015	61,06 %	1,08 %	26,98 %	1,80 %	8,81 %	0,27 %

3.5.5 Dílčí závěr

Z výsledků je jasně patrné, že autoři beletristických textů v naprosté většině (95,70 %) využívají I. význam predikátu „pozorovat“. Stejný význam se v publicistice objevil v 55,41 % a v oborové literatuře pouze v 33,11 % výskytů.

Počet výskytů významů predikátu „pozorovat“ popsanych ve slovníku Slovesa pro praxi byl poměrně vyrovnaný v oborové literatuře, pouze trojvalenční predikáty se ve III. významu vyskytly jen ve 2,09 %.

První hypotézu jsme nepotvrdili, jelikož makrotyp beletrie ani zbylé makrotypy neobsahovaly nenoremní vazby. Rovněž druhá hypotéza zůstala nepotvrzená, protože v makrotypu beletrie se ve více než 2 % vyskytly pouze dva významy predikátu „pozorovat“, a sice I. a II. význam (II. význam navíc jen ve 2,26 %). Tento výsledek si vysvětlujeme funkčními a stylovými rozdíly mezi významy

slovesa „pozorovat“, které si uvědomuje i běžný uživatel jazyka. III. význam je poměrně specifický a podle našeho názoru bývá spjat především s odbornými texty, proto byl nejvíce využit v makrotypu oborová literatura (21,57 %), zatímco v beletrii se jednalo pouze o 1,48 %. V makrotypu publicistika jsme v tomto významu zaznamenali 12,12 % využití – to může být způsobeno zahrnutím relativně odborných periodik do tohoto makrotypu.

Ani třetí hypotéza se naším průzkumem neprokázala – nejnižší počet predikátů (1 238) obsahoval makrotyp publicistika, zatímco makrotyp oborová literatura více než dvakrát tolik (2 685), makrotyp beletrie pak zahrnoval 6 865 predikátů. Čtvrtou hypotézu se nám taktéž nepodařilo prokázat. Přechodníky obsahoval pouze makrotyp beletrie (7 přechodníků), ve zbylých dvou makrotypech jsme přechodníky nezaznamenali. Tento fakt si (stejně jako u slovesa „tušit“) vysvětlujeme zahrnutím až 75 let starých textů (přestože od využitého vydání díla mohlo uběhnout nanejvýš 25 let).

Jak jsme předpokládali, naše pátá hypotéza se potvrdila, jelikož ve všech třech makrotypech byly nejčastěji využity dvouvalenční predikáty (které se ale také nejčastěji objevovaly v obecných vzorcích ve slovníku; my jsme však doplnili další dva vzorce s jednovalenčními predikáty, jež však měly v textech velmi malé zastoupení). Výsledky byly poměrně vyrovnané, především v makrotypech oborová literatura a publicistika, kde dvouvalenční predikáty dosáhly takřka stejného zastoupení – konkrétně jsme v makrotypu beletrie zaznamenali 99,07 %, v makrotypu oborová literatura 97,17 % a v makrotypu publicistika 97,34 % dvouvalenčních predikátů.

Šestou hypotézu jsme potvrdili: I. význam se v makrotypu publicistika objevil v 55,41 %, v makrotypu beletrie se však stejný význam vyskytl dokonce v 95,70 %. Tento jev v beletrii spojujeme s již výše zmíněnými značnými rozdíly ve funkčním a stylovém využití v jednotlivých významech – III. význam je proto v beletrii téměř nevyužitelný a ani kategorie II. významu neobsahovala o mnoho vyšší počet výskytů.

Srovnáme-li publicistické makrotypy korpusů SYN2015 a SYN2020, zjistíme, že obsahují poměrně podobný počet sloves „pozorovat“ (1 466 v korpusu SYN2015 a 1 610 v korpusu SYN2020). Pokud porovnáme počet predikátů, se kterými jsme

pracovali, dostaneme 1 112 výskytů v korpusu SYN2015 a 1 238 výskytů v korpusu SYN2020. Větší odchylku než u ostatních sloves jsme zaznamenali i v procentuálním zastoupení predikátů v jednotlivých skupinách významů a vzorců. Největší rozdíl vykazala skupina dvouvalenčních predikátů vyskytujících se v I. významu (o 5,65 % více těchto predikátů se objevilo v korpusu SYN2015) a také ve II. významu (o 4,85 % více daných predikátů jsme zaznamenali v korpusu SYN2020). I přes to se však nejedná o propastné rozdíly.

Výsledky naší valenční analýzy potvrdily, že všechny tři významy slovesa „pozorovat“ ve funkci predikátu jsou plně využívány především v makrotypu oborová literatura a částečně také v makrotypu publicistika (minimálně z 9,08 %). Makrotyp oborová literatura taktéž obsahoval největší počet jiných než dvouvalenčních vazeb (15,08 %) – to můžeme považovat v porovnání s dalšími dvěma makrotypy (i v porovnání s výsledky u jiných predikátů vyjma predikátu „představit si“) za velké procentuální zastoupení.

3.6 „Vzpomenout si“

Heslo „vzpomenout si, řidč. vzpomenout“ zahrnuje ve slovníku Slovesa pro praxi čtyři významy. Z toho k námi vybranému reflexivnímu slovesu „vzpomenout si“ patří tři významy¹¹⁸:

I. Vybavit si v paměti, upamatovat se, uvědomit si

Val 1 – VF – Val 2 (*A najednou jsem si vzpomněl na slečnu Stříbrnou.*)

někdo – si vzpomene – na někoho/na něco/že.../„...“

Též: Val 1 – VF (*Lída dlouho mlčela. Pak si vzpomněla.*)

II. Přijít na mysl, usmyslet si

Val 1 – VF – Val 2 (*Jsi jak rozmarná princezna, najednou si vzpomeneš, že nikam nepůjdeš!*)

někdo – si vzpomene – že.../něco/něco (u)dělat

Též: Val 1 – VF (*Kdykoli si okupanti vzpomenu, mohou misijní činnost zakázat.*)

---

¹¹⁸ SVOZILOVÁ, Nad'a, Hana PROUZOVÁ a Anna JIRSOVÁ. *Slovesa pro praxi: valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997, s. 311–312. ISBN 80-200-0618-4.

III. Nezapomenout, pamatovat na někoho (s) něčím

Val 1 – VF – Val 2 – Val 3 (*Vzpomeň si na mě s tou knížkou!*)

někdo – si vzpomene – na někoho – s něčím/něčím

V korpusu SYN2020 se sloveso „vzpomenout si“ vyhledané pomocí dotazu [lemma="vzpomenout"&pos="V"] s využitím pozitivního filtru [afun="AuxT"] objevilo v počtu 9 610 výskytů.

3.6.1 Beletrie

V makrotypu beletrie jsme zaznamenali 7 154 výskytů slovesa „vzpomenout si“. Z tohoto počtu jsme vyřadili 481 výskytů z několika důvodů – v některých případech se jednalo o sloveso „vzpomenout“ nebo se tvary slovesa „vzpomenout si“ vyskytovaly v jiné větněčlenské platnosti než ve funkci predikátu, také se v konkordančním seznamu objevily tvary, které nebyly verbem finitem, případně jsme z nedostatečného kontextu nebyli schopni určit správný význam nebo jsme zaznamenali dublující se výsledky.

Po vyřazení nám zůstalo 6 673 výskytů. Z daného počtu se většina predikátů vyskytovala v I. významu uvedeném ve slovníku Slovesa pro praxi a ve formě dvouvalenčních predikátů, a sice 6 136krát (91,95 %) (*Vzpomněl si na jméno toho města.*), 514 výskytů (7,70 %) se pak objevilo ve formě jednovalenčních predikátů (*Nemysli si, ještě si třeba vzpomene.*).

Zbylé významy již takřka nebyly využity – II. význam jsme ve formě dvouvalenčních predikátů zaznamenali 10krát (0,15 %) (*Zprotivil se mi, když si jednou pozdě v noci vzpomněli se Šámalem, že by si dali guláš.*) a ve formě jednovalenčních predikátů 12krát (0,18 %) (*Nasadí ti parohy, kdy si vzpomene, a ty to přijímáš jako...*). III. význam se v konkordančním seznamu objevil pouze v 1 případě (0,01 %) (*Kdyby si nevzpomněla s koláčem...*).

Autory textů byly užity 4 nenoremní vazby typu „vzpomenout si něco“, ne však ve významu „usmyslet si“ (*... hned jsem si vzpomněl Byzase.*), proto nebyly započítány do výše uvedených výsledků. Vazby se vyskytly v různých publikacích.

Také jsme zaznamenali pouze 1 přechodník. V konkordančním seznamu se objevilo i mnoho chybných spojení typu „snažím si vzpomenout“ či „pokusila si vzpomenout“ (nebyla by však započítána do výsledků, i kdyby byla utvořena

správně, jelikož neplnila funkci predikátu). Označujeme tato spojení jako chybná, protože „setká-li se ve větě zvrtné *se* a *si*, pak ani jedno reflexivum vynechat nelze“¹¹⁹.

V Internetové jazykové příručce je uvedeno, že „tvar přičestí vzpomněl je mnohonásobně častější než vzpomenu“¹²⁰ – v našem konkordančním seznamu se tvar „vzpomenul“ vyskytl 17krát, zatímco tvar „vzpomněl“ 4 743krát (započítány byly samozřejmě i výskyty v jiných osobách). Autoři tak 279krát častěji využili kratší dubletu.

3.6.2 Oborová literatura

Makrotyp oborová literatura obsahoval 1 250 výskytů slovesa „vzpomenout si“, z nichž jsme vyřadili 154 výskytů (které se dublovaly či obsahovaly sloveso „vzpomenout“, dále také sloveso „vzpomenout si“, ne však ve funkci predikátu, případně se nejednalo o verba finita nebo jsme nedokázali určit význam slovesa kvůli nedostatečnému kontextu), a zůstalo nám tak 1 096 výskytů.

K I. významu jsme přiřadili 1 053 (96,08 %) dvouvalenčních predikátů (*Já jsem si při čtení těchto řádků vzpomněla na svou kamarádku...*) a 35 (3,19 %) jednovalenčních predikátů (*... se mnou chodil po Starém Městě, dokud jsem si nevzpomněla.*). Ve II. významu jsme zaznamenali pouze 4 výskyty (0,36 %) dvouvalenčních predikátů (*Když si město za patnáct let vzpomene, že pozemek potřebuje pro výstavbu...*) a jen 3 výskyty (0,27 %) jednovalenčních predikátů (*A teď si představte, že si do toho všeho vzpomene jeden aktivní rodič z Karlových Var...*). Pouze 1 výskyt (0,09 %) se pojil se III. významem (*... budu jí vždy vděčen za to, že si jediná vzpomenu dopisem na mě bloudícího světem...*).

Nenoremní vazby jsme zaznamenali ve 3 případech: 1krát se v konkordančním seznamu objevilo sloveso „vzpomenout si“ ve významu „připomenout si“ (knižně), který autoři slovníku Slovesa pro praxi uvádějí pouze pro sloveso „vzpomenout“ (*... vzpomněli jsme si naší drahé vlasti...*), a stejně jako v makrotypu beletrie se zde objevily také 2 nenoremní vazby typu „vzpomenout si něco“, ne

---

¹¹⁹ Zvrtná a nezvrtná slovesa. *Internetová jazyková příručka* [online]. Centrum zpracování přirozeného jazyka FI MU [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=580>

¹²⁰ Vzpomenout. *Internetová jazyková příručka* [online]. Centrum zpracování přirozeného jazyka FI MU [cit. 6. 3. 2021]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=vzpomenul>

však ve významu „usmyslet si“ (... *vzpomněl jsem si ne zcela nedávný případ...; ... nemůžu si vzpomenout jméno toho místa...*). Tyto vazby se objevily v různých publikacích.

Dále jsme našli 2 přechodníky a 3krát jsme zaznamenali (ale do výsledků nezapočítali) chybná spojení typu „snažíte si vzpomenout“ či „pokusila jsem si vzpomenout“. Tvar „vzpomenul“ jsme zaznamenali jen v 1 případě, kdežto tvar „vzpomněl“ ve 416 případech.

3.6.3 Publicistika

V makrotypu publicistika se sloveso „vzpomenout si“ objevilo 1 206krát. Z uvedeného počtu jsme postupně vyřadili 108 výskytů (v konkordančním seznamu se totiž vyskytlo i sloveso „vzpomenout“ nebo jsme výskyty vyřazovali kvůli nedostatečnému kontextu, také jsme vyřadili dublující se výskyty a výskyty, které se objevily v jiné větněčlenské platnosti než ve funkci predikátu nebo se v jejich případě nejednalo o verba finita).

Zbylo nám tak 1 098 výskytů. K I. významu jsme přiřadili 1 042 dvouvalenčních predikátů (94,90 %) (*Vzpomenete si na první myšlenku, která vám tenkrát prolétla hlavou...*) a 41 (3,73 %) jednovalenčních predikátů (*Někdy si ještě vzpomene.*). II. význam jsme téměř nezaznamenali – ve formě dvouvalenčních predikátů se jednalo o 6 výskytů (0,55 %) (... *a miláčková rodina si na poslední chvíli vzpomene, že svátky stráví u vás...*) a jednovalenčních predikátů se zde vyskytlo 8 (0,73 %) (*Kdykoli si vzpomenu, sednou na harleye a uhánějí krajinou, kam chtějí...*). III. význam byl využit pouze 1krát (0,09 %) (*Na svého nástupce v čele ČSSD Vladimíra Špidlu si zase vzpomněl slovy...*).

Nenalezli jsme žádný přechodník ani nenoremní vazby či významy. Zaznamenali jsme však několik chybných spojení typu „snažíte si vzpomenout“. Tvar „vzpomenul“ se vyskytl pouze 2krát, zatímco tvar „vzpomněl“ 376krát.

3.6.4 SYN2015

Makrotyp publicistika v korpusu SYN2015 obsahoval 1 244 výskytů slovesa „vzpomenout si“. Vyřadili jsme však 109 výskytů, jelikož se nejednalo o verba finita či o predikát, případně se výskyty dublovaly nebo jsme nemohli provést

valenční analýzu kvůli nedostatečnému kontextu, navíc se v konkordančním seznamu objevila i slovesa „vzpomenout“.

Po vyřazení nám zůstalo 1 135 výskytů. I. význam byl ve formě dvouvalenčních predikátů využit nejvíce, a sice 1 079krát (95,07 %) (*Joanne si vzpomněla na babičku Kathleen a stala se z ní J. K.*), jednovalenční predikáty se v tomto významu vyskytly 45krát (3,96 %) (*Sice musela chvíli přemýšlet, ale nakonec si vzpomněla.*). Ve II. významu jsme zaznamenali pouze 4 výskyty (0,35 %) dvouvalenčních predikátů (*... nebo když si Giorgio Armani vzpomene, že by mohl svůj podnik propagovat tím, že...*) a 5 výskytů (0,44 %) jednovalenčních predikátů (*Sice si můžu objednat šampaňské, kdy si vzpomenu, ale...*). Ke III. významu jsme přiřadili jen 2 výskyty (0,18 %) (*... který si pak může na Trošku vzpomenout s dalším projektem.*).

V konkordančním seznamu se objevilo 1 nenoremní spojení typu „vzpomeneme si něco“, využitě však ve významu „připomenout si“ (knižně) (*V sobotu 21. srpna si vzpomeneme 42. výročí vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa.*). Nezaznamenali jsme žádné přechodníky. Tvar „vzpomenul“ jsme našli 6krát, tvar „vzpomněl“ se v textech vyskytl 406krát.

Tabulka č. 7 („vzpomenout si“)

	I. (2val.)	I. (1val.)	II. (2val.)	II. (1val.)	III. (3val.)
Beletrie	91,95 %	7,70 %	0,15 %	0,18 %	0,01 %
Oborová lit.	96,08 %	3,19 %	0,36 %	0,27 %	0,09 %
Publicistika	94,90 %	3,73 %	0,55 %	0,73 %	0,09 %
SYN2015	95,07 %	3,96 %	0,35 %	0,44 %	0,18 %

3.6.5 Dílčí závěr

Všechny tři makrotypy vykazovaly velmi podobné výsledky. Ve všech byl ve více než v 90 % využit I. význam predikátu „vzpomenout si“ formou dvouvalenčních predikátů. Procenta zastoupení jednotlivých významů a vzorců se v makrotýpech

oborová literatura a publicistika téměř shodovala, jen u makrotypu beletrie jsme zaznamenali přibližně o 4 % více jednovalenčních predikátů použitých ve II. významu.

První hypotézu jsme sice potvrdili, ovšem s tím, že makrotyp beletrie obsahoval pouze 4 nenoremní vazby a makrotyp oborová literatura 3 nenoremní vazby (v makrotypu publicistika jsme nenoremní vazby nezaznamenali). Výsledky proto nejsou dostatečně průkazné. Myslíme si, že by se v případě uvedených nenoremních vazeb mohlo jednat o úmyslné ozvláštnění textu spojením, jež vyznívá poněkud archaicky, anebo pouze o neznalost správného využití vazeb.

Druhou hypotézu se nepodařilo potvrdit, ve všech makrotypech se totiž ve II. a III. významu objevilo vždy méně než 2 % výskytů predikátu „vzpomenout si“. U III. významu jsme navíc ve všech makrotypech zaznamenali pouze 1 výskyt.

Třetí hypotézu jsme potvrdili, ale výsledek taktéž není dostatečně průkazný. Makrotyp oborová literatura sice obsahoval nejméně predikátů (1 096) z daných tří makrotypů, avšak v makrotypu publicistika se objevilo jen o 2 predikáty více (1 098).

Se čtvrtou hypotézou se rovněž pojí problém nedostatečné průkaznosti. Makrotyp oborová literatura obsahoval nejvíce přechodníků, jednalo se však pouze o 2 přechodníky. V makrotypu beletrie se vyskytl 1 přechodník, v makrotypu publicistika jsme žádný přechodník nenalezli.

Pátou hypotézu jsme potvrdili s dostatečně vysokým počtem dokladů – dvouvalenční predikáty byly v jednotlivých makrotypech zastoupeny v 92,10 %, 96,44 % a 95,45 % (v pořadí beletrie, oborová literatura a publicistika).

Rovněž šestou hypotézu se nám podařilo prokázat – u textů makrotypu publicistika převažoval I. význam a s ním spojené dvouvalenční predikáty. Tento jev se však projevil i u zbylých dvou makrotypů.

Srovnáme-li výsledky makrotypu publicistika v korpusech SYN2015 a SYN2020, dostaneme velmi podobné výsledky. Již počet nalezených sloves se liší jen o 38 výskytů. Z tohoto počtu jsme vyřadili téměř shodný počet výskytů (108 v korpusu SYN2020 a 109 v korpusu SYN2015). A co je nejdůležitější – výsledky v jednotlivých skupinách a podskupinách pojících se s významy se liší

nanejvýš o necelé 0,3 %. Také se ani v jednom z daných korpusů textů neobjevil žádný přechodník. Neshledáváme zde tudíž žádný výrazný rozdíl, počty se v čase takřka nezměnily.

Výsledky valenční analýzy ukazují, že u predikátu „vzpomenout si“ je využíváno takřka jen I. významu, a to zejména dvouvalenčními predikáty. Tento fakt si vysvětlujeme možným zastaráním II. a III. významu, přestože v publicistickém makrotypu v jazykovém korpusu SYN2015 jsme nezaznamenali žádné větší rozdíly. Mezi texty obsaženými v korpusech SYN2015 a SYN2020 je však nanejvýš desetiletý rozdíl, proto náš předpoklad nemůžeme potvrdit.

4 Závěr

V naší práci jsme zkoumali míru využití významů a valenčních vazeb šesti vybraných sloves ve třech různých makrotýpech jazykového korpusu SYN2020 (jež byly v našem pojetí analogické s funkčními styly) s pomocí valenčního slovníku Slovesa pro praxi. Náš výzkum jsme rozšířili o srovnání makrotypu publicistika s publicistickým makrotypem korpusu SYN2015. Zajímal nás valenční potenciál i samotný potenciál sloves, tedy jejich možnosti využití a reálné využívání v autentických a aktuálních textech.

V praktické části jsme proto přezkoumali 50 335 výskytů, z nichž jsme nehodící se výskyty vyřadili a u zbylých jsme provedli valenční analýzu, jejíž výsledky jsme společně s možnými vysvětleními daných zjištění shrnuli v jednotlivých dílčích závěrech. Z tohoto důvodu se zde zaměříme zejména na výsledky vyplývající z ověřování stanovených hypotéz a na obecné závěry.

První hypotéza, týkající se nenoremních vazeb v makrotypu beletrie, byla potvrzena pouze u predikátu „vzpomenout si“, výsledek však není dostatečně průkazný kvůli nízkému počtu výskytů. Je však třeba dodat, že u dvou třetin predikátů jsme žádné nenoremní vazby nezaznamenali. Náš předpoklad spojitosti nenoremních vazeb a jedinečnosti autorského vyjádření proto nebyl potvrzen.

Platnost druhé hypotézy, pojící se s využitím všech významů predikátů v makrotypu beletrie alespoň ze 2 %, byla prokázána pouze u dvou sloves („představit si“ a „soudit“), tudíž nemůžeme souvislost s širokým slovníkem uměleckých textů pomocí této hypotézy potvrdit.

Třetí hypotézu, která se vázala k makrotypu oborová literatura a počtu sloves ve funkci predikátu v něm obsažených, se nám podařilo prokázat také u dvou sloves („tušit“ a „vzpomenout si“), v případě predikátu „vzpomenout si“ ale nemůžeme hovořit o dostatečně průkazném rozdílu ve výsledcích. Náš předpoklad spojitosti ekonomičnosti vyjadřování v odborném funkčním stylu a nízkého počtu predikátů tedy nebyl správný.

Čtvrtou hypotézu, zkoumající počet přechodníků v makrotypu oborová literatura, se podařilo potvrdit jen u slovesa „vzpomenout si“, kde jsme ale opět zaznamenali problém nedostatečné průkaznosti. U dvou zkoumaných sloves se ovšem přechodníky vůbec nevyskytly a u zbývajících tří sloves nejvíce přechodníků obsahoval makrotyp beletrie (to patrně souviselo se staršími texty, které tento makrotyp jako jediný zahrnoval).

Pátou hypotézu jsme podle očekávání dokázali potvrdit u všech predikátů a s dostatečně velkým množstvím dokladů. Ve všech makrotypech byly autory textů nejčastěji využívány dvouvalenční predikáty.

Taktéž šestá hypotéza, zkoumající souvislost mezi modelovostí způsobů vyjádření a jedním převládajícím významem či vzorcem v makrotypu publicistika, byla prokázána u všech predikátů.

Výsledkem zkoumání je tudíž jednoznačné potvrzení dvou našich hypotéz a některá dílčí potvrzení, která však často postrádají dostatečné důkazy. Co se týče obecných rozdílů mezi makrotypy, nejvíce odlišujícím se makrotypem byl makrotyp beletrie, naopak jsme nezaznamenali žádné výrazné rozdíly mezi publicistickými makrotypy jazykových korpusů SYN2015 a SYN2020.

Navzdory našemu očekávání byly nenoremní vazby použity ve spojení pouze se dvěma predikáty („tušit“ a „vzpomenout si“), s tím, že vazba „tušit o něčem“ byla využita v nezanedbatelném počtu výskytů. Můžeme zde tedy pozorovat určitý trend v jejím užívání, jež by bylo třeba v budoucnu detailněji prozkoumat.

Naším cílem bylo mimo jiné zjistit, zda je u zkoumaných predikátů využíváno veškerých významů a vazeb. Můžeme (s vědomím značného zobecnění) potvrdit, že autoři textů predikáty až na dvě výjimky využívají v celém spektru jejich možného uplatnění, avšak v různé míře. Poměrně rovnoměrné využívání významů (a případně kategorie modálních částic) jsme zaznamenali u predikátů „představit si“ a „pozorovat“ (vyjma makrotypu beletrie), částečně i u predikátu „soudit“. Naopak predikátů „tušit“ a „vzpomenout si“ je využíváno takřka jen v jednom významu. Predikát „pomyslet si“ se pojí pouze s jedním významem, proto jsme výskyt významů nemohli porovnat.

Z důvodu malého množství zkoumaných sloves a také kvůli výsledkům, jež v některých případech nejsou příliš průkazné, nemůžeme činit nezpochybnitelné závěry; naším cílem však bylo provést především základní výzkum v oblasti, která propojuje několik jazykovědných oborů a jež zatím dle našeho názoru není dostatečně prozkoumána.

Dané téma proto poskytuje ještě mnoho příležitostí pro další bádání, například průzkum jiných skupin predikátů (či sloves v jiné větněčlenské platnosti) anebo porovnávání s jinými korpusy textů (například spadajícími do období 90. let, kdy byl vydán i Slovník slovesa pro praxi, případně s mluvenými korpusy), eventuálně srovnávání pádových vazeb jednotlivých sloves.

Anotace

Jméno autorky: **Jana Hradilová**

Název fakulty: **Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci**

Název katedry: **Katedra bohemistiky**

Název diplomové práce: **Využití slovesných vazeb a významů v různých funkčních stylech**

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jindřiška Svobodová, Ph.D.**

Počet znaků: **111 875**

Počet příloh: **0**

Počet titulů použité literatury: **47**

Klíčová slova: **valence, sloveso, predikát, funkční styly, jazykový korpus, slovesné významy, slovesné vazby**

Tato magisterská diplomová práce zkoumá míru a způsob využití slovesných vazeb a významů ve třech funkčních stylech metodou kvantitativního výzkumu. S pomocí valenčního slovníku Slovesa pro praxi je na materiálu textů jazykových korpusů SYN2020 a SYN2015 provedena valenční analýza šesti sloves ve funkci predikátů. Práce potvrzuje, že u predikátů je využíváno téměř všech významů a vazeb, navíc je pomocí hypotéz zkoumána jejich souvislost s některými aspekty funkčních stylů, většina z nich však nebyla potvrzena. Dále byly zjištěny pouze zanedbatelné rozdíly mezi publicistickými makrotypy korpusů SYN2020 a SYN2015.

Resumé

This master's thesis deals with the use of valency frames and meanings of verbs in various functional styles. The theoretical part is focused on general knowledge about valency of verbs, especially on the two-level approach on syntax, and describes verbs belonging to the two of semantic classes by František Daneš, which were used in the research.

The next part introduces description of this quantitative research and the used material, such as the reference book *Slovesa pro praxi* and the written corpora SYN2020 and SYN2015, and the specifics of three functional styles. Also the six hypotheses related to connection between valency frames and functional styles were formed.

The empiric part of the thesis examines six verbs used in various functional styles and there is also comparison between the publicist and the newspaper styles (occurring as one style) in the above-mentioned language corporas. Two of the six hypotheses, related to the most often used two-place predicates and repetition of phrases in the publicist and the newspaper styles, were confirmed.

The rest of the hypotheses were confirmed only in connection with some of the verbs and were not conclusive. They were related to non-standard valency frames and the usage of meanings of verbs in the belles-lettres style and the number of predicates and transgressives in the scientific style.

The belles-lettres style differed from the other functional styles the most and there were no significant differences between the publicist and the newspaper styles in the written corpora SYN2020 and SYN2015.

The thesis confirms that writers use all of the valency frames and meanings except two of them, but not equally. The results of this basic research can be useful for other research in the future, for example for a comparison with various speech corpora.

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

About. *Vallex 3.0* [online]. [cit. 2. 4. 2020]. Dostupné z:
<https://ufal.mff.cuni.cz/vallex/3.0/about.html>

CVRČEK, V. a V. PETKEVIČ. Desambiguace. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 19. 12. 2020]. Dostupné z:
<https://wiki.korpus.cz/doku.php/:pojmy:desambiguace>

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: NLN, 2010. ISBN 978-80-7422-020-3.

DANEŠ, František. Dvourovinná valenční syntax. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 20. 12. 2020]. Dostupné z:
<https://www.czechency.org/slovník/DVOUROVINN%C3%81%20VALEN%C4%8CN%C3%8D%20SYNTAX>

DANEŠ, František. *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1648-3.

DANEŠ, František, Zdeněk HLAVSA a Miroslav GREPL. *Mluvnice češtiny 3: Skladba*. Praha: Academia, 1987.

DANEŠ, František a Zdeněk HLAVSA et al. *Větné vzorce v češtině*. 2. opr. vyd. Praha: Academia, 1987.

DOKULIL, Miloš a František DANEŠ. K t. zv. významové a mluvnické stavbě věty. In: *O vědeckém poznání soudobých jazyků*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1958, s. 231–246.

DVOŘÁK, Věra. Nulový objekt. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 12. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/NULOV%C3%9D%20OBJEKT>

GREPL, Miroslav a Marek NEKULA. Epistémická částice. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 1. 4. 2021]. Dostupné z:
<https://www.czechency.org/slovník/EPIST%C3%89MICK%C3%81%20%C4%8C%C3%81STICE>

GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998. ISBN 80-7198-281-4.

HAJIČOVÁ, Eva, Jarmila PANEVOVÁ a Petr SGALL. *Úvod do teoretické a počítačové lingvistiky: I. svazek – Teoretická lingvistika*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0470-1.

HIRSCHOVÁ, Milada. *Česká věta na rozhraní mezi gramatikou a pragmatikou*. Praha: Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3707-5.

HIRSCHOVÁ, Milada et al. *Studie k moderní mluvnici češtiny 7: Kapitoly ze syntaktologie češtiny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3591-6.

HOFFMANNOVÁ, Jana. Projevy mluvené a psané. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 1. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PROJEVY%20MLUVEN%C3%89%20A%20PSAN%C3%89>

IVANOVÁ, Martina. *Valencia statických sloviess*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2006. ISBN 80-8068-529-0.

JELÍNEK, Tomáš. Syntaktická analýza a syntaktické značkování. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 12. 1. 2021]. Dostupné z: https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:syntakticka_analyza

JELÍNEK, Tomáš. Syntaktické funkce, hodnoty atributů: afun, p_afun a ep_afun. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 12. 1. 2021]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/seznamy:afun>

KARLÍK, Petr. Fázové sloveso. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 6. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/F%C3%81ZOV%C3%89%20SLOVESO>

KARLÍK, Petr. Hypotéza modifikované valenční teorie. *Slovo a slovesnost* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2000, **61**(3), 170–189 [cit. 16. 11. 2020]. ISSN 2571-0885. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3894>

KARLÍK, Petr a Radek Šimík. Modální sloveso. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 6. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/MOD%C3%81LN%C3%8D%20SLOVESO>

KARLÍK, Petr. Syntaktické sloveso. *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1996, **79**(2), 66–72 [cit. 6. 2. 2021]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7301>

KARLÍK, Petr. Určitý slovesný tvar. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 6. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/UR%C4%8CIT%C3%9D%20SLOVESN%C3%9D%20TVAR>

KARLÍK, Petr. Valence. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 8. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/P%C5%98%C3%8DSUDEK>

Korpus SYN2015. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 20. 12. 2020]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/:cnk:syn2015>

Korpus SYN2020. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 1. 1. 2021]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2020>

LOPATKOVÁ, Markéta a Jarmila PANEVOVÁ. Valence vybraných skupin sloves (k některým slovesům dandi a recipiendi). In: *Čeština – univerzálie a specifika 5*. Praha: NLN, 2004, s. 348–354. ISBN 80-7106-659-1.

LOTKO, Edvard. Valenční slovník českých sloves. *Jazykovědné aktuality: Informativní zpravodaj českých jazykovědců*. Praha: Jazykovědné sdružení České republiky, 1997, **XXXIV**.(3 a 4), 29–33.

PANEVOVÁ, Jarmila a Hana Gruet Škrabalová. Elipsa. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 12. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ELIPSA#bibitem54>

PANEVOVÁ, Jarmila. Funkční generativní popis. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 29. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/FUNK%C4%8CN%C3%8D%20GENERATIVN%C3%8D%20POPIS>

PANEVOVÁ, Jarmila. *Mluvnice současné češtiny 2: Syntax češtiny na základě anotovaného korpusu*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2497-6.

PANEVOVÁ, Jarmila a Petr KARLÍK. Valence. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 29. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VALENCE>

Referenční korpus. *Příručka ČNK* [online]. [cit. 1. 1. 2021]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:referencni>

SGALL, Petr. Teorie valence a její formální zpracování. *Slovo a slovesnost* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 1998, **59**(1), 15–29 [cit. 29. 10. 2020]. ISSN 2571-0885. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3764>

SGALL, Petr et al. *Úvod do syntaxe a sémantiky: Některé nové směry v teoretické lingvistice*. Praha: Academia, 1986.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0493-9.

SVOBODOVÁ, Jindřiška. *Syntaktické rozbory v praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3046-1.

SVOZILOVÁ, Nad'a, Hana PROUZOVÁ a Anna JIRSOVÁ. *Slovesa pro praxi: valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0618-4.

SYN2020. *Ústav Českého národního korpusu* [online]. Praha, 2020, 27. 12. 2020 [cit. 1. 1. 2021]. Dostupné z: <https://ucnk.ff.cuni.cz/cs/2020/12/27/syn2020/>

ŠORMOVÁ, Kateřina a Karel ŠEBESTA. *Korpusy v jazykovém vyučování*. Praha: Univerzita Karlova, 2019. ISBN 978-80-7308-897-2.

Theory. *Vallex 3.0* [online]. [cit. 19. 12. 2020]. Dostupné z: <https://ufal.mff.cuni.cz/vallex/3.0/theory.html>

VerbaLex. *NLP Centrum – Centrum zpracování přirozeného jazyka* [online]. Brno [cit. 2. 4. 2020]. Dostupné z: <https://nlp.fi.muni.cz/cs/VerbaLex>

Vzpomenout. *Internetová jazyková příručka* [online]. Centrum zpracování přirozeného jazyka FI MU [cit. 6. 3. 2021]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=vzpomenul>

Zvratná a nezvratná slovesa. *Internetová jazyková příručka* [online]. Centrum zpracování přirozeného jazyka FI MU [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=580>

Jazykové korpusy

KŘEN, M. et al. *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny* [online]. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2020 [cit. 3. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/>

KŘEN, M. et al. *SYN2020: reprezentativní korpus psané češtiny* [online]. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2020 [cit. 5. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 („tužit“)	31
Tabulka č. 2 („pomyslet si“)	35
Tabulka č. 3 („představit si“)	39
Tabulka č. 4 („soudit“ – vzorce)	47
Tabulka č. 5 („soudit“ – významy)	47
Tabulka č. 6 („pozorovat“)	53
Tabulka č. 7 („vzpomenout si“)	59